

Pedagogizacija problemskih slikovnica za djecu rane i predškolske dobi

Mareković, Dorotea

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:239862>

Rights / Prava: [In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-30**

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

**PEDAGOGIZACIJA PROBLEMSKIH SLIKOVNICA ZA DJECU
RANE I PREDŠKOLSKE DOBI**

Diplomski rad

Dorotea Mareković

Zagreb, 2022.

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za pedagogiju

**PEDAGOGIZACIJA PROBLEMSKIH SLIKOVNICA ZA DJECU RANE I
PREDŠKOLSKE DOBI**

Diplomski rad

Dorotea Mareković

Mentor: prof.dr.sc. Mirjana Šagud

Zagreb, 2022.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Slikovnica i njeno značenje.....	3
3. Povijesni pregled razvoja slikovnica.....	4
3.1. <i>Europski kontekst razvoja slikovnica</i>	<i>4</i>
3.2. <i>Počeci hrvatskih slikovnica</i>	<i>5</i>
4. Vrste slikovnica.....	6
5. Funkcije slikovnice	8
6. Kriteriji kvalitetne slikovnice.....	10
7. Odnos slike i teksta u slikovnicama	11
8. Odgojno – obrazovna vrijednost slikovnica.....	13
9. Problemske slikovnice	13
9.1. <i>Teme problemskih slikovnica i tabu teme dječje književnosti</i>	<i>15</i>
10. Metodologija istraživanja	17
10.1. <i>Predmet istraživanja.....</i>	<i>17</i>
10.2. <i>Cilj istraživanja</i>	<i>17</i>
10.3. <i>Zadaci istraživanja</i>	<i>17</i>
10.4. <i>Postupak istraživanja</i>	<i>18</i>
10.5. <i>Uzorak</i>	<i>21</i>
11. Analiza problemskih slikovnica za djecu rane i predškolske dobi.....	22
11.1. <i>Problemske slikovnice iz kategorije emocija.....</i>	<i>22</i>
11.1.1. <i>Žirafica je tužna jer djeda više nema</i>	<i>22</i>
11.1.2. <i>Stigao je brat</i>	<i>25</i>
11.2. <i>Problemske slikovnice iz kategorije odnosa u obitelji.....</i>	<i>28</i>
11.2.1. <i>Kako su moji roditelji zaboravili biti prijatelji.....</i>	<i>28</i>
11.2.2. <i>Obiteljski album</i>	<i>31</i>
11.3. <i>Problemske slikovnice iz kategorije osobina ličnosti</i>	<i>36</i>
11.3.1. <i>Petra ne želi posuditi svoje igračke</i>	<i>36</i>
11.3.2. <i>Maca Papučarica</i>	<i>40</i>
11.4. <i>Problemske slikovnice iz kategorije zdravlja</i>	<i>43</i>
11.4.1. <i>Moj brat je autist</i>	<i>43</i>
11.4.2. <i>Dan kada je sve stalo.....</i>	<i>46</i>

11.5. Rasprava.....	50
12. Uloga pedagoga u osvještavanju korištenja slikovnice kod odgajatelja.....	52
13. Zaključak	54
14. Literatura.....	56

Pedagogizacija problemskih slikovnica za djecu rane i predškolske dobi

Sažetak

U današnje vrijeme, djeca rane i predškolske dobi izložena su brojnim vrstama različitih odgojno-obrazovnih materijala, sadržaja i igara. Jedan od najstarijih spomenutih materijala koji potiče dijete na razvoj kreativnosti, samostalnosti te razvoj vještina bitnih za život, jest i slikovnica. Vrsta slikovnice koja se zadnjih godina prilično popularizirala te koja nerijetko pronalazi svoje mjesto na policama dječjih knjižnica ili odgojno-obrazovnih ustanova je problemska slikovnica. Problemska slikovnica mora zadovoljiti određene kriterije kako bi bila okarakterizirana kao pedagoški kvalitetna i primjerena za djecu rane i predškolske dobi. U ovom će se radu analizirati (pedagogizirati) osam odabranih problemskih slikovnica dostupnih u Republici Hrvatskoj, i to na temelju analize sadržaja koja je prethodno modificirana i kategorizirana u četiri kriterija važna za pedagogiju. Pomoću analize će se utvrditi pozitivni i negativni aspekti svake pojedine slikovnice te će na kraju rada biti predstavljena generalna misao vezana uz pedagogizaciju odnosno pedagoški aspekt problemskih slikovnica.

Ključne riječi: slikovnica, problemska slikovnica, dijete, pedagogizacija

Pedagogization of problem picture books for preschool children

Abstract

Nowadays, children of early and preschool age are exposed to many different types of educational materials and games. One of the oldest materials, which encourages child's creativity development, development of important life skills and independence, is a picture book. The type of a picture book that has become quite popular during the last years and which often finds its place on the children's libraries or educational institutions shelves, is called problem picture book. The problem picture book has to respect certain criteria in order to be characterized as pedagogically suitable for children of early and preschool age. This paper will analyze (pedagogize) eight selected problem picture book that are available in the Republic of Croatia, based on the analysis of content that has previously been modified and categorized into four pedagogy important criteria. The analysis will determine positive and negative aspects of each picture book, and general idea related to pedagogization (pedagogical aspect) of problem picture books, will be presented at the end of this paper.

Key words: picture book, problem picture book, child, pedagogization

1. Uvod

U današnje vrijeme, djeca rane i predškolske dobi, kako kod kuće tako i u određenoj odgojno-obrazovnoj ustanovi, imaju širok spektar igračaka i ostalih sredstava za učenje i igru, među kojima se gotovo uvijek nalaze i razna književna djela kao što su primjerice slikovnice. Djecu je vrlo bitno upoznati sa slikovnicama jer u potpunosti potiču njihov daljnji napredak i razvoj, a svakako i sa nešto suvremenijom vrstom slikovnica - problemskim slikovnicama. Navedena vrsta slikovnica sadrži razne pozitivne značajke pomoću kojih djeca mogu doći do novih izvora informacija koji će poticati njihov razvoj kreativnosti, osvijestiti trenutne spoznaje ili pak usvajati različite pozitivne obrasce ponašanja kao što su uvažavanje različitosti, pokazivanje empatije i slično. Naravno, ovaj oblik odgojno-obrazovnog materijala, trebao bi se predstavljati već i djeci rane i predškolske dobi kako bi se njegova svrha što kvalitetnije ostvarila.

U ovom radu predstaviti će se glavne značajke slikovnica kao i njihov povijesni tijek razvoja te će se detaljnije prikazati nešto noviji i suvremeniji žanr slikovnica, točnije problemske slikovnice koje postaju sve zastupljenije među djecom rane i predškolske dobi. Ovdje će biti riječ o njihovoj svrsi, temama kojima se bave te načinu na koji su pisane. U daljnjem dijelu rada, moći će se pronaći analiza odabranih problemskih slikovnica dostupnih na našem tržištu i u našim knjižnicama, koja je temeljena na određenim pedagoškim kriterijima koji ju čine (ne)kvalitetnom i (ne)adekvatnom za djecu rane i predškolske dobi. Za svaku će se slikovnicu navesti pozitivni i negativni aspekti koji su u skladu sa određenim pedagoškim načelima te će se na taj način dobiti jasniji uvid u kvalitetu problemskih slikovnica dostupnih djeci u Republici Hrvatskoj odnosno pedagogizirat će se problemske slikovnice za djecu rane i predškolske dobi.

Problemske su se slikovnice popularizirale u odgojno-obrazovnim ustanovama te ih odgajatelji sve češće implementiraju u praktični rad. Međutim, postoje brojna pitanja vezana uz navedenu tematiku, odnosno nerijetko se može susresti sa nedoumicama o tome je li neka problemska slikovnica primjerena za djecu određene dobi i bavi li se prikladnom problematikom. Iako postoje razne norme i pravila koja određuju tehničku ispravnost problemskih slikovnica, vrlo je teško odrediti je li neka slikovnica pedagoški adekvatna za primjenu. Upravo iz tog razloga, u ovom će radu biti navedene određene smjernice i kriteriji prema kojima se može utvrditi je li slikovnica pedagoški primjerena za djecu rane i predškolske dobi što može olakšati daljnji rad odgajatelja i

stručnih suradnika kao i osvijestiti roditelje i ostale odrasle osobe o onome što slikovnica može skrivati u svojem sadržaju. Kako bi problemske slikovnice zaista i ispunjavale svoje brojne funkcije i ostvarivale ciljeve, od velike je važnosti uočiti njihove vrijednosti ili pak nedostatke koji će utjecati na odgoj i obrazovanje djeteta odnosno na njegov daljnji kognitivni, socijalni i emocionalni razvoj.

Pravo pitanje, koje je bilo i motivator pisanja ovog rada, jest kako prepoznati i pedagogizirati određene karakteristike problemskih slikovnica? S time na umu, može početi daljnja razrada navedene teme.

2. Slikovnica i njeno značenje

Od najmlađih dana, djeca su okružena različitim igračkama, igrama i brojnim ostalim zanimljivim materijalima kojima mogu zadovoljavati svoje potrebe i unaprijeđivati vlastiti razvoj. Takvo okruženje najčešće je vrlo bogato i nastoji biti inspiracija za različite vrste aktivnosti, a ono što je neizostavan dio takve okoline su i određene vrste knjiga za djecu odnosno slikovnice, o kojima će biti riječ u daljnjem tekstu.

Prije svega, kako bi se dobio što bolji uvid u ono što slikovnica predstavlja i kakvu ulogu u životu djeteta igra, mora se navesti njena definicija. Kroz povijest je slikovnica bila predstavljana kao svaka knjiga u kojoj dominiraju ilustracije te je namijenjena djeci (Batinić i Majhut, 2001). Kako je vrijeme odmicalo, tako se i značenje slikovnice počelo mijenjati, međutim i u današnje vrijeme se slikovnica najčešće definira kao prva knjiga u životu djeteta.

Sukladno tome, Crnković (1982), u svom proučavanju dječje književnosti, ističe kako bi se slikovnici trebalo dati posebno značenje unutar same dječje književnosti jer je to prvo književno djelo s kojim se dijete susreće. Nekoliko godina kasnije, Crnković i Težak (2002), naglašavaju specifičnost slikovnice u kontekstu njene dvodimenzionalnosti, odnosno predlažu kako slikovnica nije isključivo književna vrsta, već kombinacija likovnog i književnog izričaja (Martinović i Stričević, 2011).

Brojni autori navode različita određenja slikovnice, pa tako Hlevnjak (2000), doslovno i jednostavno prevodi slikovnicu kao zbir malenih slika.

Slikovnica je zapravo vrsta knjige u kojoj prevladavaju slike koje se stvaraju na temelju napisanog teksta, odnosno likovni umjetnik kreira slike koje ovise o predodžbi književnog umjetnika i njegova tekstualnog prikaza. Ne smije se dogoditi da slika i tekst nisu povezani te da ne predstavljaju jedno drugo jer se samim time gubi značenje slikovnice i knjiga postaje ilustrirana dječja knjiga koju obilježavaju ilustracije, a ne slike (Čačko, 2000).

Dakle, slikovnica nije samo prva knjiga djeteta kao što se često smatra, već se navodi i kao svojevrsan medij koji ujedinjava sliku i tekst te samim time dobiva vrlo značajnu pedagošku vrijednost (Nola, 1972).

Vezano uz prethodno napisano, slikovnica je i sredstvo pomoću kojeg se dijete prvi put susreće sa pisanom riječi, a osim toga karakterizira ju, naravno i obilje slika i crteža kojima dijete u najranijoj dobi razumije ono što ne može pročitati. Upravo zbog te povezanosti slike i teksta, slikovnica se naziva i prvim strukturiranim čitateljskim materijalom namijenjenim djeci (Martinović i Stričević, 2011).

3. Povijesni pregled razvoja slikovnica

3.1. Europski kontekst razvoja slikovnica

Batinić i Majhut (2001) u svojoj knjizi *Od slikovnjaka do Vragobe: Hrvatske slikovnice do 1945.* ističu dvije europske države zajedno s njihovim najistaknutijim povijesnim slikovnicama. Krenuvši od Engleske, autori navode kako je prijevod *Orbis sensalium pictusa* Charlesa Hoolea (1659), prvi oblik engleske slikovnice. Engleska često smatra kako je početak njene nacionalne dječje književnosti krenuo od sredine 18. stoljeća kad se pojavio novi nakladnik, John Newbery. Međutim, nakladnik koji je krenuo izdavati knjige sa mnogobrojnim slikama, zapravo je bio John Harris koji je počeo djelovati početkom 19. stoljeća pa se može reći kako je početak dječje književnosti ipak zabilježen kasnijih godina. Navedeni nakladnik proslavio se slikovnicama pod nazivima *Majka Hubbard* (1805) te *Bal leptira*. Sljedeće relevantno razdoblje za Britance, bio je period između 1800. do 1830. godine kad su se počele pojavljivati slikovnice nakladnika *Deana&Co*. Slikovnice ovog nakladnika nazivale su se *toy books* te su to bile nepoderive slikovnice koje su se printale većinom na kartonskom materijalu. Navedene slikovnice bile su karakteristične po svojim drvorezima koje su najčešće bojala djeca, sve dok se četrdesetih godina 19. stoljeća nisu počele tiskati slikovnice u bojama.

Osim Engleske, autori navode i njemačka iskustva sa slikovnicama. Ono što je zanimljivo za Njemačku jest smatranje svake knjige obilježene bilokakvim slikama, slikovnicom. To se mišljenje promijenilo tek u drugoj polovici 19. stoljeća kad se definicija slikovnica preoblikovala u knjigu bogatu ilustracijama te namijenjenu djeci. I ovdje je važno spomenuti *Orbis sensalium pictus* jer je objavljen upravo u Nurnbergu 1658. godine. Međutim, ova tadašnja slikovnica, u današnje se vrijeme ipak definira kao ilustrirana knjiga nakon podlijevanja određenim kriterijima kategorizacije literature za djecu (Martinović i Stričević, 2011). U Njemačkoj su se oko 1830.

godine krenule pojavljivati poetske slikovnice koje su bile okarakterizirane lirskim pjesmama, dječjim rimama te narativnim pjesmama. Također, jedna od najpoznatijih njemačkih slikovnica jest svakako *Struwwelpeter* (*Janko Raščupanko*) napisana od strane liječnika Heinricha Hoffmanna koji je, potaknut vlastitim nezadovoljstvom ponude dječjih slikovnica, odlučio sam napisati i izdati slikovnicu za svoga sina. Vrijedno je spomenuti i Wilhelma Buscha koji je svojom slikovnicom *Max i Moritz* iz 1865. godine svrstan među klasike dječje književnosti (Batinić i Majhut, 2001).

3.2. Početci hrvatskih slikovnica

Prvi oblici hrvatskih slikovnica javili su se pojavom ilustracija u dječjim knjigama, primjerice u prijevodu *Mlajsem Robinzonu*, Antuna Vranića, objavljenog 1796. godine. Među začetnike hrvatske slikovnice, smjestio se i Ignjat Ćivić Rohorski koji je od 1844. do 1847. objavio šest svezaka ilustracijama raskošnih *Basni*. Međutim, pojam slikovnice prvi se put počeo javljati tek krajem sedamdesetih godina 19. stoljeća te se kao samostalni izraz pojavio i u Hrvatsko-njemačkom rječniku izdanom 1869. godine. Potrebno je naglasiti kako na našim područjima u to vrijeme i dalje nije bilo službenih slikovnica već se taj termin ustanovio radi pojave njemačkih i francuskih dječjih knjiga. Naša područja bila su karakteristična djelima pod nazivom *Pričalice*, međutim to su bile samo bogato ilustrirane knjige, ali nikako slikovnice. Prve službene slikovnice pojavile su se tek 1880. godine u popisu knjiga knjižare Mučnjak i Senftleben. Najranija slikovnica koja je ostala sačuvana jest *Domaće životinje* (Batinić i Majhut, 2000). Također, važno je naglasiti kako je početkom 20. stoljeća, veliku ulogu u razvoju slikovnica odigrala i Milka Pogačić sa svojom knjigom *Naša ognjišta*, koju je prvotno nazvala igračkom, a ne slikovnicom (Hamershak, 2001).

Što se tiče teksta hrvatskih slikovnica, prevladavali su poetski oblici izražavanja, dok je sama proza bila zastupljena u puno manjoj količini. Osim poezije i proze, hrvatske slikovnice pojavljivale su se i bez ikakvih tekstualnih značajki, međutim u vrlo malom broju (Batinić i Majhut, 2001). Sadržaj slikovnica bio je raznolik, no može se reći kako je najčešća tematika slikovnica bila dječji svijet zabave. Osim toga, popularizirale su se teme poput bajki, životinja, prijevoznih sredstava i sporta (Batinić i Majhut, 2001). Naravno, uz tekst je bitno razjasniti i poziciju slike u samim slikovnicama. Krajem 19. stoljeća prevlada samo realistička slika koja najčešće donosi prikaze

dječjih života i njihove svakodnevnice. Kako je vrijeme odmicalo, slike su postajale puno industrijaliziranije što ih je činilo naoko jeftinima (Batinić i Majhut, 2001).

Nadalje, vezano uz povijesni pregled hrvatskih slikovnica, bitno je pojasniti odnos slike i teksta koji je bio zastupljen u određenim periodima razvoja slikovnice. Prvenstvena zadaća autora teksta bila je razjašnjavanje onoga što slika predstavlja: „ Tekst uvijek strogo prati sliku. Stalno su paralelni.“ (Batinić i Majhut, 2001, 33).

Što se tiče dobi djeteta kojima su slikovnice bile namijenjene, u Hrvatskoj se većinom radi o djeci između četiri i šest godina . Prve knjige koje su mogle biti korištene od strane djece najranije dobi, počele su se javljati tek u prvom desetljeću 20. stoljeća u leporello obliku slikovnica, o čemu će više riječi biti u nastavku teksta (Batinić i Majhut, 2001).

Od velike je važnosti posvetiti pokoju riječ i pedagoškom aspektu hrvatskih slikovnica iz povijesnih razdoblja. Hrvatski su pedagozi već početkom 20. stoljeća primijetili nedostatak kvalitetnih slikovnica. U tom su se periodu počele pojavljivati sadržajno i likovno bogatije slikovnice, međutim, većinom su se posvećivale dobroj i veseloj djeci. Slikovnice su bile prepune različitih stereotipa kao što su uvijek pozitivno okarakterizirani likovi odraslih osoba te romantično prikazana djeca puna zahvalnosti i poslušnosti. Naravno, valja izdvojiti još neistrijebljeni problem društva, a to su uloge muškaraca i žena; a u slučaju slikovnica, djevojčica i dječaka. Slikovnice nisu zadovoljavale funkcije koje bi u današnje vrijeme trebale, već su samo predstavljale lijepu knjigu kojom će se služiti isključivo dobra djeca (Batinić i Majhut, 2001).

4. Vrste slikovnica

Iako ne postoji službena podjela slikovnica, širu podjelu donijeli su prema Martinović i Stričević(2011), Majhut i Zalar (2008), koji su slikovnice podijelili s obzirom na:

1. količinu teksta
2. oblik
3. strukturu izlaganja
4. sadržaj
5. likovnu tehniku

6. sudjelovanje recipijenta.

Slikovnice se mogu podijeliti u određene kategorije s obzirom na količinu teksta: čiste slikovnice, piktografske slikovnice, slikovnice s minimalnim udjelom teksta te slikovnice s više teksta gdje tekst može biti u stihu ili u prozi. U čistim slikovnicama nema tekstualne komponente već prevladavaju samo i isključivo slike (Roller-Halačev, 1972). S druge strane, postoje piktografske slikovnice koje su vrlo slične slikopričama te su zapravo primjer slikovnog pisma pomoću kojeg dijete počinje usvajati prve čitalačke vještine. Naravno, važno je naglasiti da je sama količina teksta u slikovnicama određena dobi djeteta te vlastitom namjenom (Majhut i Zalar, 2012).

S obzirom na oblik, slikovnice se dijele na leporello, pop-up, nepoderive, slikovnice igračke te multimedijske slikovnice. Leporello slikovnice karakterizira otvoreni oblik knjige, tzv. oblik harmonike, sastavljen od 6 do 10 stranica, oslikanih s obje strane. Ova vrsta slikovnice predviđena je za dijete koje se prvi put susreće sa knjigom i čitanjem. Iz tog razloga, leporello slikovnica je pogodna i za igru djeteta jer će ju ono prenositi, vući, bacati ili pak rastrgati (Švarc – Kalafatić, 1972). Slikovnica igračka i nepoderiva slikovnica su oblici slikovnica s kojima se dijete po prvi put susreće te ih koristi svim svojim osjetilima (vizualno, auditivno, taktilno). Pop-up slikovnice su djela u kojima prevladavaju elementi koji „iskaču“ iz knjige te su zbog tog obilježja vrlo zanimljivi djeci mlađe vrtićke dobi. Multimedijske slikovnice su u današnje vrijeme sve više popularne, prvenstveno radi svoje dostupnosti, ali i zbog neobičnih elemenata koji ih određuju, kao što su glazba i zvučni efekti koji dodatno intrigiraju dijete (Majhut i Zalar, 2012).

Po strukturi izlaganja, slikovnice se mogu podijeliti na narativne i tematske. Narativne, kako ih i sam naziv odaje, služe za pričanje određene priče dok su tematske povezane uz neku konkretnu tematiku. Takve slikovnice su najčešće edukativnog i informativnog karaktera pomoću kojeg dijete osvještava stvarnost svoje okoline, usvaja nove pojmove te spoznaje na koji način funkcioniraju određene pojave (Majhut i Zalar, 2012).

Po sadržaju bi slikovnice bilo vrlo teško podijeliti jer mogu biti vrlo različitog sadržaja. Najčešće ih autori dijele na spoznajne, umjetničke ili poetske te problemske slikovnice o kojima će detaljnije pisati u daljnjem tekstu (Majhut i Zalar, 2012). Sadržaj slikovnice, odnosno njena tematika može biti sadržajno vrlo široka pa tako teme mogu varirati od svakodnevnih, realnih priča do fantastičnih prikaza, mitova i legendi uz korištenje različitih likova u obliku čovjeka, životinja, geometrijskih likova ili nekih drugih elemenata (Nikolajeva, 2003).

S obzirom na vrstu likovne tehnike, slikovnice mogu biti fotografske, lutkarske, strip-slikovnice, interaktivne slikovnice te slikovnice stvarnih dječjih crteža i crteža umjetnika (Majhut i Zalar, 2012).

Podjela slikovnica s obzirom na sudjelovanje recipijenata vrlo je jednostavna: slikovnice kojima se dijete može samostalno služiti te slikovnice za čije je korištenje potrebna prisutnost roditelja. Današnje slikovnice, koje su sve češće problemske slikovnice, su primjer knjiga za čiju je upotrebu potrebno sudjelovanje roditelja odnosno odrasle osobe (Majhut i Zalar, 2012).

5. Funkcije slikovnice

Slikovnica, kao i svaka druga knjiga, ima svoje funkcije koje su usklađene sa dobi i potrebama djeteta koje ju koristi. Najznačajnije funkcije slikovnice su (Čačko, 2000):

1. informacijsko – odgojna funkcija
2. spoznajna funkcija
3. iskustvena funkcija
4. estetska funkcija
5. zabavna funkcija.

Svaka slikovnica bi trebala imati informacijsko-odgojno funkciju što znači da bi dijete pomoću slikovnice trebalo moći doći do određenih informacija te pronaći odgovore na vlastita pitanja. Dijete će korištenjem slikovnice naučiti da je knjiga izvor informacija te će to i crpiti ovisno o svojim momentalnim potrebama. Slikovnica bi djetetu trebala osim pronalaska informacija, smjernica i odgovora, pružiti i uvid u razne životne pojave, odnose i promjene te mu na taj način omogućiti da lakše razumije i spozna prethodno navedeno (Čačko, 2000).

Nadalje, Čačko (2000) spominje spoznajnu funkciju slikovnice. Radi ove funkcije, slikovnica može djetetu omogućiti provjeru vlastitih spoznaja o određenim konceptima i pojavama u svijetu ili životu. Na taj način, dijete može osvijestiti jesu li njegove spoznaje ispravne ili neispravne te ih sukladno tome i mijenjati ako postoji potreba za time.

Sljedeća funkcija je iskustvena. Ona podrazumijeva sposobnost slikovnice za pružanjem određenog iskustva djetetu. To iskustvo može biti već viđeno ili iskušano od strane djeteta, međutim ovdje se referira na sva ona iskustva s kojima dijete nije moglo doći u doticaj. Primjerice, brojne slikovnice bave se temom domaćih životinja, života na selu, poslova u poljoprivredi i sl. Djeca koja stanuju u gradu te koja nikada nisu imala priliku vidjeti i iskusiti selo kao takvo, slikovnicom koja se bavi tom tematikom, mogu doživjeti jedan oblik takvog iskustva. Ovaj primjer može se i izokrenuti – djeca sa sela mogu pomoću slikovnice iskusiti život u nekom gradu. Naravno, spomenuti primjer samo je jedan od mnogobrojnih primjera iskustava koje dijete može osjetiti pomoću slikovnice: „Slikovnica primjerice omogućuje djetetu učenje o multikulturalnosti i multietičnosti, traumatičnom iskustvu rata ili nasilja, o posebnim potrebama pojedinaca te drugim društvenim temama, starim zanatima, dalekim zemljama i sl.“ (Martinović i Stričević, 2011, 53).

Osim navedenih, veliku ulogu igra i estetska funkcija slikovnice. Dijete će samostalno odabrati estetski lijepe i privlačne slikovnice, sa njemu lijepim slikama i prizorima te određenom grafičkom privlačnošću. Takav odabir djelovat će na djetetov daljnji razvoj, posebice na njegov ukus, emocije i samu inteligenciju. Slikovnica mora biti uredna i privlačna samome djetetu kako bi ono uopće pokazalo interes služiti se njome, a kada ju odluči iskoristiti, estetska dimenzija će djelovati na njegov daljnji životni napredak i razvoj određenih sposobnosti i kompetencija (Čačko, 2000).

Zadnja funkcija koju autor navodi jest zabavna funkcija koja podrazumijeva svojstvo slikovnice da bude zanimljiva i primamljiva djetetu. Dijete se slikovnicom ne smije dosađivati te ga ona ne smije ni na koji način zamarati ili ga dresirati, već se dijete slikovnicom mora igrati i zabavljati. Ovaj aspekt slikovnice je izrazito važan jer stvara odnos djeteta prema knjizi koji će se odražavati i u djetetovoj budućnosti. Ukoliko dijete zavoli knjigu u ranom djetinjstvu, takav će se odnos najvjerojatnije i nastaviti u daljnjim godinama njegova života (Čačko, 2000). Osim toga, ukoliko slikovnica ne pruža zabavnu funkciju, velika je vjerojatnost da se niti ostale spomenute funkcije neće moći ispuniti (Martinović i Stričević, 2011).

Navedenih pet funkcija najčešće se spominje u literaturi, međutim nerijetko im se pridodaje i govorno-jezična funkcija slikovnice koja podrazumijeva djetetov čitalački i govorni razvoj te unaprjeđenje govornih i čitalačkih sposobnosti, usvajanje novih riječi i obogaćivanje rječnika, upoznavanje sa određenim specifičnostima teksta te drugih vještina vezanih uz čitanje (Martinović i Stričević, 2011).

Važno je naglasiti kako su funkcije međusobno isprepletene te kako najčešće ovise jedna o drugoj. Funkcije se ostvaruju paralelno, jedna kroz drugu, te ih je važno gledati kao cjelinu (Martinović i Stričević, 2011).

6. Kriteriji kvalitetne slikovnice

Kako bi se moglo govoriti o „kvalitetnoj“ slikovnici, ona mora zadovoljiti određene kriterije prema kojima ju analizira tim stručnjaka različitih profila; književnici, likovni umjetnici, pedagozi te profesori književnosti i jezika. Kriteriji kroz koje se određena slikovnica provlači su usko vezani uz tekstualne značajke slikovnice, njene likovne karakteristike kao i uz tehnički aspekt kreiranja slikovnice. Upravo iz prethodno navedenih razloga, potrebno je skupiti stručnjake spomenutih područja kako bi mogli primjereno i kvalitetno razlučiti je li slikovnica adekvatna za daljnju primjenu (Martinović i Stričević, 2011).

Dakle, postoji određena lista čimbenika kojom se ocjenjuju slikovnice, gdje se među ostalim razmatraju svrha i ciljevi pojedine slikovnice, funkcije koje ona zadovoljava, jezične karakteristike, likovno-tehnička opremljenost, usklađenost knjige, namijenjenost djetetu određene dobi te obrada teme u slučaju problemskih slikovnica. Jedan od najvažnijih kriterija za određivanje kvalitete slikovnice jest povezanost i odnos same slike i teksta koji moraju biti kompatibilni te se međusobno sinkronizirati (Martinović i Stričević, 2011). Od iznimne je važnosti suradnja ilustratora i autora teksta, a najidealnije rješenje bi bilo kad bi te dvije osobe zapravo bila samo jedan pojedinac (Šišnović, 2011).

Dakle, kvalitetna slikovnica je svaka slikovnica koja je napisana i oslikana u skladu s razvojem djeteta i njegovim potrebama. Takva slikovnica svim svojim značajkama potiče djetetov napredak te je namijenjena njegovoj dobi. Dakako, bitno je naglasiti kako svako dijete ima vlastite, individualne potrebe te je u skladu s time relevantno odabrati slikovnicu koja će zadovoljiti njegove trenutačne potrebitosti i interese (Martinović i Stričević, 2011).

Kao što je već spomenuto, slikovnica bi trebala omogućiti dostizanje određenih ciljeva. Među ostalima, neki od najopćenitijih i najbitnijih ciljeva odnosno svrha slikovnice su (Štefančić, 2000):

- upoznavanje djeteta s bojama i likovima

- poticanje na zapažanje elemenata u cjelinama
- buđenje dječje mašte
- razvijanje smisla za lijepo te poticanje na dobar ukus
- pripovijedanje pripovijesti
- poticanje na slovkanje slova kao predvježbu čitanja i pisanja
- razvijanje psihomotoričkih sposobnosti.

Što se tiče likovno – tehničke opremljenosti slikovnice, ovdje se navode različiti konteksti izrade same slikovnice kao što su njen format, veličina i font slova, gustoća redaka, vrsta uveza, materijal na koji se otiskuje, veličina ilustracija ili pak vrsta samog papira: „Slikovnica koja podjednako ispunjava sve te uvjete, može se sa zadovoljstvom i punom odgovornošću preporučiti mladom čitaocu.“ (Musić, 1972, 100). Naravno, svaka je slikovnica namijenjena djeci određene dobi te se, ovisno o tome, tiskaju u skladu s određenim pravilima prikladnima za konkretnu dob.

Nakon razjašnjavanja određenih značajki kvalitetne slikovnice, postavlja se pitanje na koji će način odrasle osobe moći razlučiti radi li se o kvalitetnoj slikovnici. Ovdje se govori o odraslim osobama koje su izvor slikovnica za djete odnosno osobama koje će djetetu moći omogućiti korištenje određene slikovnice, a da pritom ne pripadaju stručnom kadru koji je kompetentan za evaluaciju slikovnica. Dakle, odabir kvalitetne i primjerene slikovnice prilično je otežan jer se na njima samima ne nalazi nikakvo konkretno obrazloženje zbog čega se smatraju (ne)kvalitetnom. Osim toga, brojne slikovnice, posebice u Republici Hrvatskoj, i dalje ostaju neoznačene ovisno o dobi djeteta za koju su predviđene. Osobe koje dovode djecu u direktan kontakt sa slikovnicama, često su zakinute spomenute informacije što im onemogućuje izbor adekvatne slikovnice. Obzirom na to, slikovnice bi na svojim koricama trebale sadržavati dobne granice za djecu kojoj su namijenjene kako bi se izbjegao susret djeteta i njemu neprimjerene slikovnice (Martinović i Stričević, 2011).

7. Odnos slike i teksta u slikovnicama

Kao što je već navedeno, slikovnicu karakterizira suodnos slike i teksta te bez njihove komunikacije, slikovnica ne bi ispunjavala svoju svrhu. Slika u slikovnici ima vrlo duboko značenje baš zato jer je prvi aspekt koji djete uočava. Dijete će slikom saznati više informacija te

dodatno potaknuti vlastitu maštu jer je slika ono što se brže apsorbira i upija (Hlevnjak, 2000). Sama riječ slikovnica daje do znanja kako će se, koristeći njome, dijete susresti sa slikama. Pojam slikovnice također zapostavlja tekst slikovnice odnosno postavlja riječ u sporednu ulogu, kao nešto što je sekundarno. Iako je slikovnica svrstana u književno djelo, ona se bitno razlikuje od ostalih vrsta književnih žanrova kao što je primjerice bajka. Razlog koji je doveo do ove segregacije literaturnih djela od slikovnice jest to što ostale vrste dominiraju tekstualnim prikazima kao što su svojevrsni dijalozi, dok slika postaje nešto što je u tom trenutku „nevažno“. Naravno, živimo u doba u kojemu slike općenito prevladavaju u svim mogućim medijima stoga ne čudi kako i djeca, poglavito slikovnicama, daju prednost slikama, a ne riječima (Vaupotić, 1972). Važno je naglasiti kako je sama slika u slikovnici izrazito kompleksan dio te književne vrste te joj se ne smije pristupiti kao nečemu banalnom. Naime, slike moraju biti primjerene djeci koja će ih proučavati i gledati odnosno slikar bi trebao biti upoznat sa bitnim aspektima djetetova razvoja (Gliha Selan, 1972).

Bez obzira na sve navedeno te na može bitnu jaču ulogu slike unutar slikovnice, tekst ne smije ostati u pozadini. Kvalitetna slikovnica mora biti usklađena slikama i tekstom na način da se obje komponente međusobno podudaraju dok u međuvremenu svaka ispunjava vlastitu svrhu (Vaupotić, 1972). Te dvije značajke, trebale bi biti u određenoj harmoniji (Haramija, 1972). Dakle, bitno je znati kako slikovni simboli slikovnice služe kao putokaz misaonih tj. verbalnih izričaja zato što vrlo dobro mogu prikazati i upoznati dijete sa već viđenim, ali i s novim kontekstom realnosti s kojim dijete nije imalo iskustva. Naravno, ne smije se zanemariti povezanost slikovnih sa verbalnim simbolima jer ukoliko ne postoji zajednica između spomenutih, slikovnica neće ispuniti određene kriterije i zadovoljiti formu (Ivić, 1972). Tekst je sastavni dio slikovnice te svojim postojanjem može vrlo duboko, široko i visoko predstaviti određene tematike i problematike, međutim sam po sebi nije dovoljan. Ono što mu nedostaje je dodatna, četvrta dimenzija koja će ga savršeno upotpuniti odnosno slikovni prikaz koji će djetetu omogućiti vizualizaciju napisanog: „Dakle, likovno ilustrirano i pisano djelo su kao međusobno zaljubljeni par koji oplode i svijetu dadu zajedničko novorođenče!“ (Veža, 1972,112)

8. Odgojno – obrazovna vrijednost slikovnica

Slikovnica je prvi oblik književnog djela s kojim se dijete susreće te iz tog razloga mora biti osmišljena i kreirana kao sredstvo pomoću kojeg će dijete moći rasti te se adekvatno razvijati. Kroz svaku se slikovnicu provlači pedagoška petlja odnosno slikovnica nenametljivo pruža i odgojno – obrazovni kontekst koji će omogućiti djetetu daljnji napredak. Iz tog razloga, slikovnica sadržajem i formatom mora biti prikladna djetetovoj dobi i razvojnim mogućnostima te zadovoljavati njegove trenutne potrebe za istraživanjem novoga i provjeravanjem već stečenih znanja i iskustava.

Odgojno – obrazovna vrijednost slikovnice izrazito je relevantan faktor za poticanje potpunog, svestranog napretka djeteta. Taj se napredak očitava u razvijanju spoznajnog života djeteta, bogaćenju njegova emocionalnog doživljavanja, razvijanju govornih i čitalačkih sposobnosti, usvajanju određenih međuljudskih, socijalizacijskih vještina i u svemu onome što je potrebno da dijete izraste u cjelovitu individuu. Korištenjem slikovnice, dijete dolazi do novih spoznaja te osvještava pojave, stvari i doživljava iz svoje vlastite okoline. Ona postaje neposredno pomoćno sredstvo koje omogućuje djetetu kvalitetnije i bolje razumijevanje različitih okruženja. Slikovnica služi kao dio odgojno-obrazovnog procesa koji dodatno odgaja i obrazuje dijete stvarajući kompletnu i kompetentnu osobu (Roller-Halačev, 1972).

9. Problemske slikovnice

Tema ovog rada jest pedagoški aspekt problemskih slikovnica za djecu rane i predškolske dobi, stoga je bitno upoznati se i sa karakteristikama navedene vrste slikovnica.

Svjesni smo činjenice da se dijete uvijek promatra kao nevino i naivno biće koje ne bi trebalo biti upućeno ili upoznato s određenim situacijama stvarnosti odraslih te ga se često izostavlja iz spoznavanja iste. Naravno, dijete je ravnopravni član zajednice u kojoj živi te iz tog razloga ima potpuno pravo biti svjesno nekih možebitno kontroverznih aspekata tog okruženja. Bez obzira na to, kompliciran je proces upoznavanja djeteta s određenim situacijama i problemima. To se može olakšati predstavljanjem određene problematike kroz slikovnicu te se tada takva slikovnica naziva problemskom slikovnicom. Problemske slikovnice su oblik dječje književnosti koje u svoj sadržaj

ne implementiraju uljepšane, bajkovite priče sa sretnim završecima već predstavljaju realni, svakodnevni život u kojemu postoje razne neuobičajene situacije. Također, problemske slikovnice približavaju i normaliziraju još uvijek tabuizirane teme za djecu rane i predškolske dobi te na taj način olakšavaju i djeci i odraslima, shvaćanje istinitih i realnih dijelova života (Mihić i sur., 2016).

Problemske slikovnice počele su se javljati kasnije od ostalih vrsta slikovnica radi svoje kompleksnosti i kontroverznosti. Jedna od najpoznatijih problemskih slikovnica dolazi s područja Austrije te je imenovana *Klicketick*, a radi se o pokušaju prevladavanja krize jednog bračnog para. Na taj je način, kroz slikovnicu, djeci pojednostavljeno shvaćanje problema kao što su bračne prepirke, rastava roditelja, smrt roditelja ili prihvaćanje uloge „novog“ roditelja. Osim obiteljskih problema, slikovnicom se mogu prikazati i raznorazne emocije te pojedine osobine čovjeka. Tako je nastala jedna njemačka slikovnica pod naslovom *Potpuno novi pompadonium* koja vizualizira problem negativnih emocija koje se javljaju pod utjecajem stresa radi nametnutih djetetovih obaveza. Također, problemskim se slikovnicama mogu prikazati i kompleksniji problemi koji čak pripadaju sferi tabu tema za djecu. Sukladno tome, objavljena je slikovnica *Obiteljski album* koja se bavi vrlo teškom temom seksualnog zlostavljanja djece (Čičko, 2000).

Tema problemskih slikovnica je još uvijek nedovoljno zastupljena u literaturi te je vrlo malen broj autora koji se takvom tematikom bave. Čičko (2006) definira problemsku slikovnicu kao slikovnicu kojoj je primarni zadatak približiti problemske situacije samom djetetu, a najčešće se veže uz probleme kao što su zdravlje, osobine ličnosti i karakter, emocije, odnose u obitelji i ostaloj okolini. Pod navedene kategorije se svrstavaju i slikovnice koje se bave određenim tabu temama kao što su primjerice obitelji sa istospolnim roditeljima ili pak nasilje nad djecom. Problemske slikovnice karakteristične su po tematskim pričama pa ih se dodatno naziva i tematskim slikovnicama. Uloga problemskih slikovnica trebala bi biti primjeren prikaz problema kao što su smrt, nasilje, bolesti i sl. djetetu, i to na način da se ne povrijede njegovi osjećaji već naprotiv, da pruži djetetu izlaz iz neke određene, teške situacije (Čičko, 2000). Sukladno tome, neki autori navode kako su problemske slikovnice sastavni dio biblioterapije jer donose brojne načine i metode na koje se pojedinac može nositi s određenim problemom ili situacijom bez obzira na to koje je dobi, kulture, rase i sl. (Pehrsson i McMillen, 2005 prema Mihić i sur., 2016).

Prilikom korištenja problemske slikovnice, važno je definirati neželjeno, neprimjereno ponašanje, zatim istaknuti ponašanje koje se očekuje i na kraju poukom ukazati na ono što je primjereno i

poželjno. Likovi problemskih slikovnica ne moraju nužno biti prikazani kao ljudi već ih se može personificirati na različite načine. Osim toga, moraju biti zanimljivi i pristupačni djetetu određenog uzrasta jer u protivnom neće doći do željenog efekta odnosno problem koji se nastoji približiti, ostat će jednako udaljen. Vrlo je relevantno izdvojiti kako ovakvi tipovi priča tj. problema ne smiju ni na koji način biti povezani sa samim djetetom te ga se ne smije poistovjećivati sa likovima slikovnice kako ne bi došlo do negativnih nuspojava. Nakon upoznavanja djeteta sa pričom iz problemske slikovnice, bitno je pokretanje rasprave o istoj. Postavljanje pitanja, poticanje na razgovor i motiviranje djeteta na sudjelovanje i izražavanje vlastitih emocija dovest će do prepoznavanja problema, olakšavanja donošenja boljih odluka te učenja kako se postaviti u kojoj situaciji (Budak i Cvijanović, 2015).

Nastavno na temu problemskih slikovnica, valja reći kako bi njihovi autori trebali biti vrlo kompetentne i stručne osobe. Takvi umjetnici moraju preuzeti odgovornost te svojim stečenim vještinama promišljeno i adekvatno pripremiti kvalitetnu problemsku slikovnicu za djecu određene dobi. Ovdje se govori o umjetničkim vještinama, pedagoškim kompetencijama te terapijskim znanjima koje će se međusobno upotpunjavati i omogućiti kreiranje problemske slikovnice (Čičko, 2000).

9.1. Teme problemskih slikovnica i tabu teme dječje književnosti

Osim navedenih primjera problema koji se javljaju u tematskim slikovnicama, mogu se uprizoriti i brojni drugi.

Što se tiče problematike zdravlja, takvim se problemskim slikovnicama pokušava upoznati dijete sa općenitim pojmom bolesti ili pak odlaskom u bolnicu kao i određenim konkretnim bolestima (Čičko, 2006). Brojne problemske slikovnice počele su se baviti i životima djece sa teškoćama pa tako pokušavaju upoznati djecu s određenim pojmovima i stanjima određene teškoće s kojom se netko dijete nosi. Na taj se način djeci promiču vrijednosti povezane uz empatiju, razumijevanje i inkluziju. (Mihić i sur., 2016)

Primjerice, tema odnosa u obitelji i društvu, a primarno određenih obiteljskih problema, proširila se na potpuno novu razinu pa su tako nastale slikovnice koje govore o usvajanju djece ili pak o

suživotu sa „zamjenskim“ roditeljima ili obiteljima. Osim problema i situacija koje se mogu dogoditi u obiteljskom okruženju, u ovu kategoriju pripadaju i sve ostale slikovnice koje se bave društvenim problemima i kontekstima (Čičko, 2002) .

Nadalje, kao što je već spomenuto, slikovnice se mogu baviti raznim emocijama ili osobinama ličnosti te karakterom pojedinaca. Najčešće teme su nošenje i suočavanje sa vlastitim ili tuđim emocijama, ukazivanje na to da je u redu osjećati se drugačije u određenim momentima, osvještavanje pokazatelja depresije ili stresa te prihvatanje djece i osoba koji su po nekom kriteriju drugačiji, primjerice osobe s teškoćama u razvoju. Na taj se način, služeći se problemskom slikovnicom ovakvog žanra, potiče djecu na prihvatanje različitosti, pokazivanje razumijevanja i empatije te suočavanja sa brojnim emotivnim životnim situacijama (Čičko, 2002).

Vezano uz slikovnice koje se bave temom emocija, zorno se mogu prikazati i najkompleksnije teme o kojima se vječito vode rasprave, a to su rođenje i smrt (Čičko, 2002). Što se rođenja tiče, i dalje postoji određena bojazan od iskazivanja istine o rođenju, djeci rane i predškolske dobi. Često se pojam rođenja svrstava u kategoriju mitova i bajki, gdje se prepričavaju nerealne situacije kako bi se djeci, vjerujući da za takve teme nisu spremna, predstavila neistina o postanku čovjeka kao takvog. Dobra je stvar to što se sve manje počelo razmišljati na ovakav način te su sada dostupne problemske slikovnice koje realno govore o samom rođenju (Težak, 2002). Smrt je također poprilično tabuizirana tema za djecu rane i predškolske dobi jer se smatra kako za takve pojmove nisu spremna. Jasna je činjenica da se svaka individua drugačije nosi sa pojmom smrti kao i sa samom smrću te je zbog toga vrlo teško na adekvatan način približiti ovakvu temu i djeci. Bez obzira na to, knjige za djecu i mladež, pa tako i slikovnice, koje se bave navedenom problematikom, poželjan su poticaj za promišljanje i pripremu djece takve dobi za teže probleme (Haramija, 2002).

Naravno, neke slikovnice koje se bave prethodno navedenim temama, osmišljene su na još progresivniji način te se bave nekim još uvijek tabuiziranim temama za djecu. Pod time se smatraju teme poput istospolnih obitelji, rodni i spolni stereotipi, različitih oblika uznemiravanja i zlostavljanja te svih drugih tema za koje smatra da nisu primjerene za djecu (Čičko, 2002).

10. Metodologija istraživanja

10.1. Predmet istraživanja

Kako je slikovnica jedan od prvih odgojno-obrazovnih materijala s kojim se dijete susreće u vlastitom životu, nužna je visoka razina njene kvalitete i primjenjivosti u ranom i predškolskom razdoblju djetetova života. Postoje brojne slikovnice na hrvatskom, pa tako i svjetskom tržištu koje se mogu podijeliti u niz kategorija, međutim, problemske slikovnice postaju sve popularnije tokom samog procesa odgoja i obrazovanja. Pošto se problemske slikovnice bave određenom problemskom situacijom pomoću koje dijete doživljava nova iskustva te razvija svoju kreativnost, samostalnost i kritičko promišljanje, od iznimne je važnosti da one budu adekvatne i kvalitetne iz pedagoškog aspekta. Iz tog razloga, predmet ovog diplomskog rada jest istraživanje o tome kakve su problemske slikovnice na hrvatskom tržištu u odnosu na određena pedagoška gledišta i vrijednosti.

10.2. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja jest ispitivanje svrhe problemskih slikovnica kroz pedagošku perspektivu, njihovih funkcija, primjerenosti dobi djece te načina kojim pristupaju određenom problemu.

10.3. Zadaci istraživanja

1. Utvrditi ispunjava li problemska slikovnica svrhu kojoj je namijenjena.
2. Istražiti koje su funkcije najkvalitetnije zadovoljene u problemskim slikovnicama.
3. Ispitati jesu li problemske slikovnice primjerene dobi djeteta za koju su predviđene.
4. Utvrditi načine kojima su autori/ce i ilustratori/ce pristupili samom problemu slikovnice i jesu li isti adekvatni i primjereni obzirom na pedagoški aspekt
5. Istražiti glavne pedagoške značajke problemskih slikovnica kao što su prikazi samih likova te njihov suodnos, načine prezentiranja pojedinih likova uz detekciju određenih stereotipizirajućih figura.

10.4. Postupak istraživanja

Obzirom na cilj i zadatke ovog diplomskog rada, a koji se tiču pedagogizacije problemskih slikovnica odnosno utvrđivanja pedagoške (ne)adekvatnosti i razine kvalitete određenih slikovnica za djecu rane i predškolske dobi, korištena je metoda kvalitativne analize sadržaja.

Analiza sadržaja je metoda prikupljanja podataka, primarno u društvenim znanostima, pomoću koje se promatra određeni medij te primjenjujući analitičke kriterije, bilježe određeni relevantni podaci. Fokus analize sadržaja u povijesti je bio većinom pisani materijal, međutim, danas se može primijeniti i na razne druge sadržaje, kao što su slikovni, verbalni ili pak filmski materijali, zbog čega se može reći kako je pogodna i za detaljniju analizu dječje slikovnice (Halmi, 2003).

Analiza sadržaja temelji se na promatranju određenog materijala odnosno sadržaja, uočavanju njegovih posebitosti te bilježenju konkretnih elemenata koja se mogu dodatno analizirati kako bi se dobili odgovori na unaprijed postavljena pitanja. Bitno je da se sadržaj analizira kategorizirajući pronađene podatke i informacije u svrhu njihova što boljeg razjašnjavanja (Halmi, 2005). U ovom slučaju tj. u svrhu ovog diplomskog rada, analiza sadržaja prilagođena je otkrivanju pedagoške primjerenosti i kvalitete određenih problemskih slikovnica. Za potrebe istraživanja odabrane su dvije problemske slikovnice iz svake kategorije istih što čini ukupan broj od osam slikovnica. Odabir problemskih slikovnica bio je u većoj mjeri slučajan nego namjeran radi nemogućnosti izdvajanja najposuđivanih slikovnica od strane knjižničarki zagrebačkih gradskih knjižnica. Dakako, knjižničarke su metodom vlastite procjene i sjećanja izdvojile nekoliko problemskih slikovnica koje bi mogle biti najposuđivnije. Uz te slikovnice, metodom slučajnog odabira, izabrane su i ostale, a to su:

1. *Žirafica je tužna jer djeda više nema* (2017)
2. *Stigao je brat* (2006)
3. *Kako su moji roditelji zaboravili biti prijatelji* (2005)
4. *Obiteljski album* (2004)
5. *Petra ne želi posuditi svoje igračke* (2001)
6. *Maca Papučarica* (1957)
7. *Moj brat je autist* (2009)
8. *Dan kada je sve stalo* (2019)

Jedinice analize ovog istraživanja jesu tekstualni prikazi samih slikovnica prema kojima se, određenim kriterijima, definira njihova pedagoška (ne)primjerenost i (ne)kvaliteta za dijete rane i predškolske dobi (Milas, 2005). Također, iako od izuzetne važnosti za samo dijete, slikovni dijelovi slikovnica nisu uključeni u istraživanje kao jedinice analize radi nedovoljne kompetentnosti povezivanja umjetničkih aspekata sa pedagoškim vrijednostima slikovnice. Svakako, valja napomenuti kako bi se u budućnosti i slikovni prikazi mogli uvrstiti među jedinice analize ovakvog istraživanja, uz prisutstvo stručnog kadra obučenog za detaljnije analize.

Dakle, analizom sadržaja, provedeno je istraživanje o tome jesu li određene slikovnice hrvatskog tržišta, pedagoški adekvatne i dovoljno kvalitetne za djecu rane i predškolske dobi, koncentrirajući se na tekstualne segmente samih slikovnica. Tekst napisan u slikovnicama može biti analiziran kroz više elemenata i kriterija, međutim, za potrebe ovoga rada, odabrane su sljedeće kategorije:

1. svrhovitost problemske slikovnice
2. funkcionalnost problemske slikovnice
3. primjerenost problemske slikovnice dobi djeteta
4. način pristupa određenom problemu od strane samih autora.

Svaka od osam navedenih slikovnica, podvrgnuta je prethodno razjašnjenjima analizi te je, sukladno tome, za svaku naveden detaljan niz pozitivnih i negativnih aspekata koji ju čine pedagoški primjerenom ili pak neprimjerenom za dijete određene rane ili predškolske dobi. Ovom kategorizacijom te provedbom njene dublje analize, utvrđena je kvaliteta same problemske slikovnice koja se može pronaći na našem tržištu.

Kategorije su odabrane temeljem istraživanja i iščitavanja relevantne literature te će, radi boljeg uvida u njihovo značenje, biti dodatno razjašnjene u narednom tekstu.

Što se tiče svrhovitosti, za svaku pojedinu slikovnicu, bit će analizirani njeni konkretni ciljevi odnosno njena svrha te što to znači za pedagošku praksu – jesu li ciljevi u skladu sa onime što pedagoškim vrijednostima i načelima.

Funkcije slikovnice navedene su u prethodnom tekstu teorijskog okvira te će se kroz istu listu analizirati i problemske slikovnice uz povezivanje sa pedagoškim značajkama relevantnim za slikovnice.

Pristupanje temi problemskih slikovnica specifičan je kriterij vrednovanja kvalitete slikovnice, no izuzetno važan s obzirom na raznolikost tema i problema koje može sadržavati. Ovdje će se također aspekti slikovnice povezivati sa bitnim zakonitostima pedagogije kao što su primjerice značajke komunikacije i suodnosa likova prikazane u tekstu, predstavljanje samih likova kao i stereotipizacija ili diskriminacija određenih likova i njihovih uloga, način na koji se pokušava približiti djecu s temom slikovnice te svi ostali pedagoški relevantni čimbenici (ovisno o samoj slikovnici i njejoj tematici). Što se tiče komunikacijskih i interakcijskih značajki, vrlo je bitno da problemske slikovnice pokazuju primjerene načine međusobnog komuniciranja kao što je primjerice dvosmjerna komunikacija bez diskriminacije ili neprimjerenog ponašanja. Također, bitno je predstaviti odnose između likova, poglavito ako se radi o unutarobiteljskim odnosima, kao odnose pune topline, podrške, brige i ohrabivanja kako bi djeca usvojila adekvatne i pedagoški ispravne obrasce ponašanja. Osim toga, u ovakvim je slikovnicama relevantno uprizoriti odnose u kojima su vidljivi elementi aktivnog slušanja te sigurne komunikacije pune razumijevanja. To su u slikovnicama većinom obiteljski odnosi stoga je bitno promovirati važnost obiteljske strukture i zajedništva (Klarin, 2006). Naravno, vezano uz odnose među likovima, javljaju se i pojmovi stereotipa i diskriminacije. Stereotipi su iskrivljena mišljenja o određenoj činjenici koja su općeprihvaćena diljem svijeta. U dječjoj književnosti, pa tako i u problemskim slikovnicama, najčešće se pojavljuju spolni stereotipi koji, na neprimjeren način, prikazuju uloge određenih likova. Najčešće su stereotipizirane ženske spolne uloge pa su tako ženski likovi nerijetko prikazani kao vrlo krhki, nemoćni i ovisni o muškarcima i njihovim sposobnostima. Od izuzetne je važnosti da se problemske slikovnice odmaknu od ovakvih diskriminirajućih stavova kako bi djeca usvojila istinske vrijednosti društva, a ne ono što je iskrivljeno i nametnuto (Zima, 2001).

Što se pak tiče primjerenosti dobi djetetu, ovdje će se dati kratak osvrt na to je li određena slikovnica adekvatna dobi djeteta kojoj je i namijenjena, ukoliko su autori uopće odlučili ograničiti razdoblje primjene, te kojoj dobi bi trebala biti namijenjena s obzirom na sve navedeno. Iako se svako dijete razvija svojim individualnim tempom, većinom se djeci do tri godine života daju ili čitaju jednostavnije problemske slikovnice sa što minimalnijom količinom teksta dok se djeca starija od tri godine mogu služiti onim slikovnicama sa više teksta i kompleksnijom problematikom (Stričević, 2006). Također, valja napomenuti kako ovaj aspekt analize problemskih slikovnica, ne može biti u potpunosti određen radi individualnosti svakog djeteta odnosno uzrast djeteta rane i predškolske dobi ne može se ograničiti samo na njegovu kronološku dob već i na njegova

prethodno stečena iskustva i kompetencije, njegov razvojni potencijal te načine na koje usvaja i interpretira određene vrijednosti i iskustva. Stoga je bitno upozoriti na stručnost odgajatelja u odabiru pravodobnih problemskih slikovnica za djecu rane i predškolske dobi.

10.5. Uzorak

Kao što je već navedeno, uzorak istraživanja čini osam različitih slikovnica koje pripadaju kategoriji problemskih slikovnica. Osim što su problemske, spomenute se slikovnice svrstavaju i u određene podkategorije problemskih slikovnica pa su na taj način analizirane po dvije slikovnice iz svake od sljedećih podkategorija:

- problemske slikovnice o emocijama
- problemske slikovnice odnosima u obitelji i društvenim odnosima
- problemske slikovnice o osobinama ličnosti
- problemske slikovnice o zdravlju.

Slikovnice su izdane od strane različitih izdavača, a autori istih većinom nisu hrvatskog porijekla. Osim što potječu iz različitih zemalja, slikovnice su izdane različitih godina te se obzirom na to, može povući i dodatna paralela prilikom obrade i rasprave o rezultatima istraživanja.

11. Analiza problemskih slikovnica za djecu rane i predškolske dobi

11.1. Problemske slikovnice iz kategorije emocija

11.1.1. Žirafica je tužna jer djeda više nema

Autorice: Tatjana Gjurković i Tea Knežević (2017)

Ova problemska slikovnica ima 12 stranica uz dodatne dvije stranice koje se nalaze na samom kraju slikovnice, a na kojima se mogu pronaći savjeti za roditelje koji uključuju nešto više informacija o samoj temi kojom se slikovnica bavi te konkretnim smjernicama i uputama kako pristupiti djetetu u određenoj situaciji. Slike su vrlo zanimljive, jasne te odgovaraju tekstu koji se nalazi na određenoj stranici. Boje su realne i vedre te je zbog toga slikovnica primamljiva samoj djeci. Slikovnica obiluje količinom teksta koja je raspoređena na svakoj ili pak svakoj drugoj stranici. Tekst je ispisan crnim slovima što omogućuje njegovu vidljivost na pozadini ostalih, nekoliko nijansi svjetlijih, boja (Gjurković i Knežević, 2017).

Glavni likovi u slikovnici su Žirafica, njeni roditelji te njen djed koji uskoro umire. Roditelji Žirafice objašnjavaju Žirafici što se djedu dogodilo te joj pomažu nositi se s tugom vezanom uz gubitak drage osobe (Gjurković i Knežević, 2017).

Svrha ove slikovnice je pobliže upoznati dijete sa jednom od tema problemskih slikovnica koja pripada u sferu emocija - s tugom. Konkretno se u ovom književnom djelu djetetu pokušava približiti problematika vrlo kompleksne i emotivno teške teme smrti, za koju se ionako, još uvijek, generalno smatra da nije prikladna za djecu rane i predškolske dobi. Osim toga, slikovnicom je dosta detaljno, pomoću prikaza raznih osjeta, prikazan i posjet bolnici te se tako navode vizualni efekti bolnice kao i mirisi koji tamo prevladavaju - u svrhu upoznavanja djece s ustanovom bolnice. Također, dodatni cilj slikovnice je i osvijestiti djecu o određenim ritualima koji slijede nakon smrti drage nam osobe. Dakle, promatrajući iz pedagoškog gledišta, cilj je odgojno-obrazovnog karaktera sa svrhom proširenja znanja te kognitivnog i emotivnog napretka djeteta, što je realizirano na adekvatan, zanimljiv i poučan način. (Gjurković i Knežević, 2017).

Problemske se slikovnice može pedagogizirati i putem njihove funkcionalnosti. Pa tako, analizirana slikovnica zadovoljava informacijsko-odgojnu funkciju jer dijete njenim korištenjem, može naučiti nove informacije te pronaći odgovore na pitanja vezana uz temu smrti i sve ono što

se pobliže veže s njome. Sukladno tome, zadovoljena je i spoznajna funkcija pomoću koje dijete također može provjeriti ono što već zna ukoliko je imao nekakva slična ili ista iskustva jer dijete razvija autonomiju, samostalnost, a pri tome proširuje vlastite vidike i unaprjeđuje svoje vještine. Nadalje, ova problemska slikovnica najbolje ispunjava iskustvenu funkciju radi specifičnosti problema odnosno tematike. Rijetko se koje dijete susrelo s tako mračnom i depresivnom temom te je zato ova slikovnica izvrsno rješenje za pokretanje rasprave ili razgovora između djeteta i odrasle osobe (roditelja, odgajatelja) što je, s pedagoške strane, vrlo dobar temelj za daljnju komunikaciju, a i sam razvoj djeteta. Naravno, u ovoj slikovnici nije zapostavljena ni estetska funkcija; slikovnica je vrlo privlačna za korištenje te mami dijete na upotrebu čime se potiče emotivni, ali i kognitivni razvoj djeteta. Također, pedagoški gledano, dijete mora usvajati znanja iskustveno i na njemu zanimljiv način, te zbog toga slikovnica mora ispunjavati i zabavnu funkciju. Konkretno, za navedenu se slikovnicu ne može reći kako je zabavna isključivo radi kompleksne teme koju obrađuje, međutim, slikovnica je sama po sebi vrlo zanimljivog karaktera te tjera čitatelja na daljnje proučavanje i iščitavanje (Gjurković i Knežević, 2017). Dakle, slikovnica je zadovoljila sve funkcije koje bi trebala zadovoljiti, neke u većoj, a neke u nešto manjoj mjeri.

Tema smrti je obrađena poprilično jasno, ali s određenom mjerom opreza pošto se ipak radi o dječjoj publici. Prvi pozitivan aspekt slikovnice jest to što je, prije same smrti djeda, cijela Žirafičina obitelj posjetila bolesnog djeda te se ovom scenom djeci daje do znanja koliko je konstrukcija obitelji važna i u kojoj mjeri moramo mariti jedni za druge (Wagner Jakab, 2008). Valja napomenuti kako Žirafica nije prisustvovala samom procesu umiranja niti je to prikazano u slikovnici što je s pedagoške strane vrlo bitno kako djeca, čitajući slikovnicu, ne bi doživjela određenu traumu ili se nosila s pretjerano negativnim i nesnosnim emocijama i posljedicama (Vuletić i sur., 2017). Nadalje, u slikovnici je vrlo dobro prikazan odnos male žirafe i njenih roditelja koji je, kroz cijeli tekst, prožet ljubavlju i međusobnom podrškom. Žirafica komunicira s oba roditelja u istoj mjeri te oboma postavlja jednako kompleksna pitanja vezana uz pojam smrti. Dakle, u slikovnici nema postavljenih rodni stereotipa te pretjerano istaknutih roditeljskih uloga već je sve ujednačeno i balansirano (Maleš i Kušević, 2011). Iako se u slikovnici smrt ne prezentira kao tabu tema s kojom dijete ne smije biti upoznato niti se djetetu predstavljaju razne izmišljene priče kako se ono ne bi nosilo s istinitim značenjem smrti, nedostatak je svakako manjak informacija o toj konkretnoj temi (Vuletić i sur., 2017). Svaki put kad Žirafica priupita svoje roditelje nešto vezano uz smrt, dobiva vrlo kratke odgovore pomoću kojih ostaje još zbunjenija.

Iako na zadnjoj stranici slikovnice postoje konkretni savjeti kako pripremiti dijete na ovakav problem, u samom tekstu slikovnice toga nedostaje, a komunikacija roditelj-dijete od izuzetne je važnosti za ovu zahtjevnu tematiku (Menendez i sur., 2020). Kao što je navedeno ranije, ova je problemska slikovnica, osim smrti, uspjela prikazati i neke dodatne problemske aspekte vezane uz smrt, a djeci vjerojatno nepoznate - posjet u bolnicu te rituale nakon nečije smrti. Posjet u bolnicu prikazan je vizualnim i olfaktivnim detaljima kako bi se publiku što bolje upoznalo sa samom ustanovom . Osim toga, djeci se daje do znanja da se nakon smrti drage osobe, radi iskazivanja ljubavi i poštovanja, odijeva crna odjeća i pali svijeća (Vuletić i sur., 2017. Također, bitno je naglasiti još jedan pozitivan aspekt slikovnice s pedagoške strane, a to je normalizacija pokazivanja emocija te predstavljanja istih kao sastavnog djela života i to kroz sve spolne i rodne uloge (Gjurković i Knežević, 2017).

Na samoj slikovnici stoji kako je predviđena za djecu stariju od dvije godine. Uzimajući u obzir pedagošku perspektivu, navedena bi značajka mogla biti vrlo diskutabilna. Primarno, označiti slikovnicu kao prikladnu za djecu iznad dvije godine je vrlo neodređeno jer je razvoj djeteta predškolske dobi, za svaku njegovu godinu života, bitno drugačiji te se mora uzeti u obzir kako mlađa djeca možebitno ne bi shvatila ili osvijestila ovako apstraktne i kompleksne teme (Vuletić i sur., 2017). Nastavno uz to, sama slikovnica ima dosta veliku količinu teksta koju tako mlado dijete ne bi moglo apsorbirati (Gjurković i Knežević, 2017).

Nakon cjelokupne analize slikovnice, provučene kroz zahtjeve određenih načela pedagogije, može se reći kako je ova problemska slikovnica vrlo dobro osmišljena i na kreativan način realizirana. Usprkos težini problema koji se u njoj krije, slikovnica je vrlo jasno i promišljeno prikazala glavnu temu, ne ugrožavajući osjećaje i daljnji razvoj djeteta već naprotiv, usmjeravajući dijete ka pravim i istinskim znanjima, vrijednostima i spoznajama. Slikovnica nema nikakvih skrivenih stereotipizirajućih ili diskriminirajućih momenata što se s pedagoške perspektive izuzetno cijeni. Jedini potencijalni nedostatak bi bila nedovoljna preciziranost dobi djeteta kojoj je slikovnica namijenjena zbog čega može doći do neprimjerene upotrebe iste.

11.1.2. Stigao je brat

Autorica: Sanja Pilić (2006)

Navedena slikovnica sadrži 14 stranica od kojih su posljednje dvije posvećene kratkim biografijama autorice Sanje Pilić i ilustratorice Andreje Petrlik Huseinović. Slikovnica obiluje raznim bojama te je vrlo atraktivna djeci rane i predškolske dobi radi svojih šarenih prikaza. Tekst slikovnice, koji je otiskan crnom bojom, pozicioniran je na površinu neutralne boje zbog čega je slikovnica vrlo čitljiva i pregledna (Pilić, 2006).

Glavni lik ove problemske slikovnice je dječak koji je tek krenuo u prvi razred osnovne škole te njegova obitelj koja je odnedavno bogatija za još jednog člana – mlađeg brata. Iako su u samoj slikovnici spomenuti samo dječakova mama te stric Jozo i teta Mirta, ilustracije jasno pokazuju i prisutstvo dječakova oca te bake i djeda, kao i naravno, novorođenog brata. Tema slikovnice jest nošenje s osjećajem ljubomore radi nedostatka pažnje uzrokovanog rođenjem mlađeg brata te uspješno svladavanje spomenutog negativnog osjećaja (Pilić, 2006).

Kada se govori o svrsi ove slikovnice, može se reći kako ona pokušava približiti emociju ljubomore na način koji je djetetu rane i predškolske dobi vjerojatno vrlo blizak, a možda čak i potreban (ukoliko će i samo to dijete prolaziti kroz sličan proces), kroz dolazak prinove, novog člana obitelji. Slikovnica pomaže djetetu da osvjesti što to znači biti ljubomoran te kako se s time nositi i takvu emociju na zdrav način pobijediti. Osim osjećaja ljubomore, slikovnicom se indirektno poučava dijete o prirodnom tijeku razvoja djeteta, primjerice kada dječak govori kako je malenom bratu narasla kosa te kako je počeo gugutati dok su njemu samome počeli ispadati i rasti zubići. Na ovaj način, djeca koja će koristiti ovu problemsku slikovnicu, mogu usvojiti nove informacije o ljudskom tijelu i njegovom razvoju odnosno, u konačnici o sebi samima (Pilić, 2006).

Nadalje, važno je ovu problemsku slikovnicu podvrgnuti propitkivanju njene funkcionalnosti. Što se tiče informacijsko-odgojne funkcije, može se reći kako je ona zaista i zadovoljena. Upoznavanje djeteta s navedenom slikovnicom dovest će do usvajanja možebitno novog pojma – ljubomore te samog osvještavanja te emocije. Osim toga, kao što je već i navedeno, dijete može saznati nove informacije o razvitku samog djeteta i čovjeka. Uz informacijsko-odgojnu funkciju veže se i spoznajna funkcija pomoću koje dijete može provjeriti jesu li njegove pretpostavke i saznanja o spomenutoj temi točne ili potencijalno iskrivljene. Ova slikovnica može djetetu rane i predškolske

dobi pomoći normalizirati osjećaj ljubomore i nedostatka pažnje te mu pomoći da se nosi s njime na najadekvatniji mogući način. Nadalje, što se tiče iskustvene funkcije, ova problemska slikovnica djeluje u dva različita smjera. Prvi način jest upoznavanje djeteta s osjećajem ljubomore te sa samim dolaskom prinove u obitelj gdje dijete nije imalo (još) nikakvih sličnih iskustava što mu ostavlja puno prostora za postavljanje raznih pitanje i otvaranje novih, uz temu povezanih, rasprava. Korištenjem slikovnice *Stigao je brat*, dijete može naučiti i usvojiti (ne)primjerene obrasce ponašanje te ukoliko se ikad u sličnoj situaciji i pronade, prepoznati ih. S druge strane, slikovnica je adekvatna i za djecu rane i predškolske dobi koja posjeduju određena iskustva sa spomenutim temama. Takva djeca će moći dijeliti svoja iskustva i svoja viđenja ove konkretne situacije što će kod njih poticati samostalnost, kritičko promišljanje i logičko zaključivanje, a drugoj će djeci poslužiti kao temelj za dodatno postavljanje pitanja i proširivanje pogleda na svijet. Funkcionalnost slikovnice ocjenjuje se i temeljem njena izgleda, odnosno bitna je i njena estetska funkcionalnost. Za slikovnicu *Stigao je brat* autorice Sanje Pilić, može se reći kako odiše zabavnim i zanimljivim karakteristikama. Stranice su oslikane šarenim i jarkim bojama te su vrlo dobro prikazani detalji koji su spomenuti i u tekstu, odnosno povezanost slike i teksta, svakako je na vrlo visokoj razini. Važno je naglasiti kako ova slikovnica zasigurno privlači dijete rane i predškolske dobi svojim estetskim karakteristikama. Osim toga, ne smije se zanemariti i zabavna funkcija. Ono što karakterizira ovu slikovnicu kao zabavnu jest glavni lik, tj. dječak koji sarkastičnim komentarima, kao što je primjerice: „Dobio sam brata. Uopće nisam ljubomoran.“ (Pilić, 2006, 1), zabavlja i nasmijava publiku kojoj će slikovnica biti predstavljena. Naravno, spominju se i drugi aspekti koji prilično razveseljavaju djecu rane i predškolske dobi, a sve ih donosi dječakov monolog koji odiše humorom (Pilić, 2006).

Ono što čini navedenu problemsku slikovnicu problemskom jest suočavanje djece sa novim, nepoznatim osjećajima i situacijama. Autorica je, na vrlo primjeren način, prikazala kako se dijete osjeća kada je ljubomorno te kada mu nedostaje pažnje od strane vlastite obitelji. Kroz tekst je dala do znanja kako ljubomorna djeca često ponavljaju obrasce ponašanje od osoba na koje su ljubomorni samo kako bi uspješno privukli fokus na sebe (Thompson, 2007). Također, ono što je još i važnije, time je htjela poručiti kako takav način ponašanja nije uvijek primjeren te da se, koristeći njime, nekad neće doći do očekivanih rezultata. Kao što je već i navedeno, kroz tekstualni dio slikovnice, mogu se naučiti i određeni segmenti biološkog razvoja čovjeka što će djetetu svakako vrlo dobro doći u daljnjem obrazovanju. Dakako, ne smije se zaboraviti i činjenica da se

dječak na kraju štiva uspješno izborio sa svojim negativnim osjećajima, pomoću čega djeca mogu osvijestiti osjećaj strpljenja i empatije. Isto tako, ono što je pozitivan dio slikovnice jest prikaz obitelji i obiteljskog sklada gdje cijela obitelj pomaže u odgoju malenog brata. Djeca koja će se upoznati s ovakvim tipom slikovnica, moći će osvijestiti obiteljske vrijednosti te ih promicati i u svojim životima i okruženjima, što je vrlo važan dio pedagojske znanosti (Wagner Jakab, 2008). Međutim, kroz tekst se vrlo slabo spominju određene obiteljske uloge. Uloga oca u potpunosti je zanemarena dok se majka spominje u jednoj, vrlo kratkoj prilici što je pedagoški prilično diskutabilno (Maleš i Kušević, 2011). Dječakov monolog prezentiran je kao da ga je cijela obitelj u potpunosti zapostavila, što je vjerojatno i poanta slikovnice kako bi publika što bolje shvatila zašto je uopće dječak ljubomoran, no gledajući kroz pedagošku perspektivu, apsolutno je nedopustivo da se dječak koji se bori s tako negativnim emocijama, samostalno bori protiv istih. Iako je cilj slikovnice također ukazati djeci rane i predškolske dobi na važnost samostalnosti i autonomije, autorica je trebala prikazati barem neke povratne informacije dječakovih roditelja kako bi slikovnica bila prihvatljivija u pedagoškim pogledima (Ferić i Žizak, 2003). Važno je napomenuti i sljedeće – ilustracije slikovnice su uspjele stereotipizirati uloge u obitelji pa su tako majka, baka i teta prikazane kao obučene u haljine preko koje je baki nadodana i pregača što simbolizira njenu ulogu domaćice i kuharice, a gledajući sa pedagoške strane, neprihvatljivo (Zima, 2001). Nadalje, djeca prikazana u slikovnici su muškog roda te su sve igračke, navedene u tekstu ili pak ilustrirane, tipične za mušku populaciju – primjerice autići, lokomotive, kockice ili brodići – što je pedagoški nedopustivo (Cakić, 2018). Jedino pozitivno što se tiče rodnih uloga jest primjena boja u prikazu odjeće braće – nisu klasično obojani plavim, zelenim i ostalim „muževno“ okarakteriziranim bojama već prevladavaju ljubičasta i narančasta boja (Pilić, 2006).

Na koricama slikovnice, kao niti na njenim unutrašnjim stranicama, nema oznake dobi djeteta kojoj je slikovnica primjerena. Radi se o problematici koja je svakodnevna te s kojom se dijete može redovito susresti pa se može reći kako je adekvatna za djecu rane i predškolske dobi. Navedene situacije i problemi navest će djecu na promišljanje i raspravu s odgajateljem ili roditeljima. (Pilić, 2006).

S obzirom na sve navedeno, valja definirati zaključni pedagoški stav o slikovnici *Stigao je brat*. Iako je slikovnica vrlo privlačna, zanimljiva i neminovno adekvatna djeci rane i predškolske dobi, javljaju se određeni problemi sa prikazima uloga roditelja i same djece koji su vrlo diskutabilni.

Slikovnica bi bila kvalitetnija da je autorica prikazala više roditeljske ljubavi i podrške kroz tekst te da određeni likovi nisu ilustrirani stereotipizirajućim karakteristikama. Dakle, slikovnica apsolutno može pomoći djetetu u emocionalnom razvoju, razvoju empatije, samostalnosti i kritičkog promišljanja što su iznimno relevantni aspekti kvalitetnog pristupa odgoju i obrazovanju, no svejedno joj se mora pristupiti s određenom dozom opreza, radi nekih negativnih aspekata navedenih u prethodnom tekstu.

11.2. Problemske slikovnice iz kategorije odnosa u obitelji

11.2.1. Kako su moji roditelji zaboravili biti prijatelji

Autorica: Jennifer Moore-Malinos (2005)

Problemska slikovnica *Kako su moji roditelji zaboravili biti prijatelji* tiskana je u nešto većem broju stranica, čak 30. Zadnje dvije stranice predviđene su kao dodatak za roditelje u kojemu se govori o konkretnoj problematici prezentiranoj u samoj slikovnici uz nekoliko savjeta i prijedloga kako se nositi s tim određenim problemom. Slikovnica je oslikana šarenim, nešto pastelnijim bojama, a količina teksta na svakoj stranici, sasvim je odgovarajuća za što bolje shvaćanje tematike djetetu rane i predškolske dobi. Također, bitno je naglasiti da je tekst postavljen na vidljivim mjestima te je pisan kao monolog jedne djevojčice (Moore-Malinos, 2005).

Dakle, glavni akter ovog književnog djela jest jedna djevojčica školske dobi koja zajedno sa svojim roditeljima, prolazi kroz vrlo kompleksan i loš odnos među roditeljima, pa tako i kroz njihovo rastavljanje. Ona se, sukladno tome, bori s negativnim osjećajima koje u njoj budi narušen međuodnos majke i oca te se pokušava prilagoditi novonastaloj obiteljskoj situaciji (Moore-Malinos, 2005).

Kad je riječ o cilju odnosno o svrsi ove slikovnice, odgovor je očit već u samom naslovu tog djela. Naime, radi se o ukazivanju na splet brojnih negativnih emocija koje se u djetetu javljaju kada proživljava promjene u, do tada skladnoj, obiteljskoj strukturi. Ova slikovnica se zaista može nazvati problemskom slikovnicom jer predstavlja vrlo konkretan problem koji se sve češće javlja u današnje doba. Razlog zbog kojeg je ovaj problem relevantan za odgojno-obrazovni proces jest taj što posljedično ostavlja velike, neizbrisive tragove na djetetu u svim poljima njegova razvoja i

napretka te mu se, kako bi se djetetov razvoj mogao što više normalizirati u njegovu korist, pristupa s velikom ozbiljnošću i profesionalnošću. O tome kako je u ovoj slikovnici problem rastave braka približen djeci rane i predškolske dobi, bit će riječi u daljnjem tekstu (Moore-Malinos, 2005).

Što se tiče funkcija ove slikovnice, analiza će ponovno biti izvršena prema glavnoj podjeli navedenoj u ovom radu. Informacijsko-odgojno funkcija itekako ispunjava svoju zadaću odnosno slikovnica jasno i zorno predstavlja djeci kompleksnu problematiku i načine nošenja s istom. Djeca rane i predškolske dobi, korištenjem ove slikovnice, mogu usvojiti brojna znanja i informacije koje se vrlo često smatraju neprimjerenima za takvu djecu te ih odrasli nerijetko izostavljaju iz bilo kakvog razjašnjavanja spomenute problematike. Osim što mogu naučiti razne pojmove i informacije vezane uz temu, mogu naučiti prepoznati negativne emocije kao što su anksioznost ili tjeskoba te se s njima naučiti boriti, a na koncu ih i prebroditi. Nadalje, slikovnica ovom funkcijom ispunjava i neke druge aspekte vezane uz socijalne odnose, a bitne za pedagošku praksu kao što su uvažavanje različitosti obiteljskih struktura, razvoj empatije i tolerancije prema drugačijem, poticanje spremnosti na pomoć i pružanje podrške drugima kao i poticanje na razgovor i raspravu o određenim tabuiziranim temama. Sukladno tome, javlja se i spoznajna funkcija kojom ova slikovnica može dati djetetu rane i predškolske dobi, odgovore na njemu relevantna pitanja te potvrditi ili pobiti već neko potencijalno formirano mišljenje. Ako se pak govori o iskustvenoj funkciji, slikovnica *Kako su moji roditelji zaboravili biti prijatelji*, na vrlo kvalitetan i poučan način vizualizira iskustva brojne djece širom svijeta koja se mogu poistovjetiti s glavnom junakinjom. Ukoliko to ipak i nije slučaj, dijete će svakako steći novo iskustvo proučavanjem ove slikovnice i raspravom o njenom sadržaju s drugim pojedincima, radilo se o odraslima ili drugoj djeci. Iskustveni dio, od velike je važnosti jer djeca na taj način pomažu jedna drugima, pozitivno utječu jedna na druge te se međusobno potiču, podržavaju i bodre u novim, nepoznatim situacijama. Estetska funkcija, prema pedagoškom gledištu, i nije baš u potpunosti zadovoljena. Iako je slikovnica šarena, sam prikaz korica izgleda vrlo deprimirajuće te vjerojatno nema tendenciju privući pažnju svakog djeteta. Lice djevojčice na prvoj stranici prikazano je kroz usamljen i tužan pogled, bez ikakvih zanimljivih ili atraktivnih detalja. Naravno, vrlo je teško tematiku kao što je razdvajanje roditelja, prikazati u svijetlijem tonu, međutim, naslovnica je mogla biti nešto primamljivija za dijete rane i predškolske dobi. Na to se veže i funkcija zabave koja u ovoj slikovnici nije pretjerano zadovoljena. Aspekti koji bi mogli zabaviti dijete su kontekstualizirani na samom početku i kraju slikovnice prikazima društvenih igara i proslava rođendana, dok je

ostatak knjige vrlo tmuran. Međutim, opet treba ponoviti kako je takvu temu vrlo kompleksno realizirati veselijim i razigranijim načinima (Moore-Malinos, 2005).

Što se tiče samog načina pisanja i obrade teme, početak tekstualnog djela slikovnice, prilično je diskutabilan uzmemo li u obzir pedagoške parametre. Glavna akterica, djevojčica, na nekoliko se uzastopnih stranica osjeća izuzetno tužnom i usamljenom te joj nitko pritom ne pomaže, izričito naglašava kako se roditelji samo svađaju, a ona se skriva pod pokrivačem. Djevojčica se, kroz period lošeg međuodnosa oca i majka, sama nosila sa tjeskobom, tugom i usamljenošću. Iako se na taj način šalje poruka o važnosti autonomije i samostalnosti djeteta, valja reći kako dijete ne bi samo trebalo prolaziti kroz takve trenutke te kako bi, bez obzira na moguće probleme i situacije, ono uvijek trebalo biti u centru pozornosti svakog roditelja (Vuletić i sur., 2017). Sljedeća bitna stavka ove slikovnice jest odlazak oca iz zajedničkog doma radi što zdravijeg nastavka života. Iako se u slikovnici ne navode razlozi zbog kojih su roditelji odlučili okončati svoj romantični odnos, očekivano je bilo da će djevojčica ostati živjeti s majkom. Uloga oca se pretežito uvijek u društvu stavlja u drugi plan te on postaje figura koja nije toliko važna kao što je majka (Maleš i Kušević, 2011). Problem ove slikovnice jest što će dječja publika koja se upozna s ovom slikovnicom, dobiti dojam kako je uvijek otac taj koji mora otići te kako je djetetu bolje ostati s majkom, a što nije nužno jer bi u fokusu valjalo biti ono što je u najboljem interesu djeteta. Iako je u slikovnici navedeno da djevojčica i dalje viđa i posjećuje oca, evidentno je kako je njegova uloga od samog početka sekundarna. Vrlo je bitno da se prilikom čitanja slikovnice djeci rane i predškolske dobi, naglase i mogućnosti drugih varijanti jednoroditeljskih obitelji kako bi se osvjestile i uvažile sve roditeljske uloge (Raboteg-Šarić i sur., 2003). Kako ne bi sve bilo tako negativno prilikom analize ove dječje knjige, može se reći kako je problematika ipak uspješno prikazana odnosno poanta slikovnice je očita. Roditelji su objasnili svojoj kćeri kako njihov razvod nije njena krivica te kako će uvijek biti pored nje, u svakom trenutku njezina života. To je ono što je i najvažnije, da dijete ne osjeća krivnju za narušene odnose roditelje te da zna kako može i dalje računati na oboje kada mu to bude potrebno. Ova slikovnica je definitivno uspjela na najpozitivniji mogući način prikazati glavnu pouku (Moore-Malinos, 2005).

Na samoj slikovnici, kao niti u dodatku za roditelje, nema oznake primjerenosti dobi djeteta pa je ponovno vrlo diskutabilna njena primjena. Tema je prilično kompleksna te se za njenu prezentaciju treba vrlo dobro pripremiti kako bi sva dječja pitanja i nedoumice bili pravodobno i adekvatno

odgovoreni. Može se pretpostaviti kako će djeca rane i predškolske dobi postavljati brojna pitanja vezana uz istu ili sličnu temu te je stoga izuzetno bitno, profesionalno i odgovorno davati odgovore i raspravljati o njima. Svakako, takav način rada je ono što se cijeni iz pedagoškog gledišta i potiče u cilju razvoja kritičkog i logičkog promišljanja kod djece te poticanja želje za novim saznanjima i iskustvima (Moore-Malinos, 2005).

Uzimajući u obzir sve navedene kriterije i segmente problemske slikovnice „*Kako su moji roditelji zaboravili biti prijatelji*“, može se zaključiti kako slikovnica ima velik potencijal i značenje za samu odgojno-obrazovnu praksu, no svejedno joj treba pristupiti vrlo odgovorno i pažljivo kako djeca rane i predškolske dobi ne bi stekla iskrivljene vrijednosti i dojmove. Određeni dijelovi slikovnice pedagoški su neadekvatni međutim sami prikaz i obrada toliko zahtjevnje problematike, ukoliko se pravilno i kvalitetno reprezentira djeci, može uvelike unaprijediti daljnji djetetov razvoj u emocionalnom, kognitivnom, socijalnom i bihevioralnom smislu.

11.2.2. *Obiteljski album*

Autorice: Sylvia Deinert i Tine Krieg (2004)

Slikovnica *Obiteljski album* osmišljena je od strane njemačkih autorica i donosi vrlo kompleksnu i tešku priču o obiteljskom seksualnom zlostavljanju. Tiskana je na način da izgleda poput pravog obiteljskog albuma, a sadrži čak 44 stranice. Iako je prilično traumatičnog sadržaja, slikovnica je namijenjena najmlađoj publici. Ilustracije su izrazito tmurne i depresivne, zagasitih boja i bez suviše detalja. Tekst se nalazi na prikladnim mjestima na stranici te je čitak međutim nespretno je raspoređen na pojedinim stranicama što čitatelja ranije dobi može dovesti do zbunjenosti. Osim toga, sama slikovnica je prilično velikih dimenzija što ju može bitno može činiti nepraktičnom za upotrebu. Tekst je pisan kao pripovijedanje priče uz dijaloge glavnih junaka (Deinert i Krieg, 2004).

Nastavno na to, glavni junaci ove slikovnice su miševi. Radi se o jednoj mišjoj obitelji Mišić koju čine dvije male mišice Pinkica i Kikica, njihovi roditelji i stric Joja dok se u samom zapletu događaja pojavljuje i mačak Čupač. Slikovnica prikazuje naoko običnu, jednostavnu obitelj koja živi vlastitu učestalu svakodnevnicu, međutim što stranice više odmiču, problem problemske

slikovnice postaje sve očitiji – stric seksualno zlostavlja svoju nećakinju tj. malu mišicu Pinkicu. Pinkica ne smije nikome ništa reći o dodirima njena strica jer joj je zaprijetio uništenjem njenog najdražeg predmeta – obiteljskog albuma. Naravno, ostatak obitelji smatra kako je Pinkica u sigurnim rukama svoje obitelji te ni ne sluti što se maloj mišici zbiva. Raspletom priče dolazi i do sretnog završetka, a sama priča, iako vrlo traumatična, deprimirajuća i teška, prikazuje događaje koji su itekako mogući i realni te na taj način poučava djecu rane i predškolske dobi o samom zlostavljanju, njegovim vrstama, strahu, prijetnji, ali i o mogućim opcijama rješavanja takve situacije (Deinert i Krieg, 2004).

Svrha slikovnice *Obiteljski album* upoznavanje je djece rane i predškolske dobi sa crnom, negativnom stranom obiteljskih odnosa – zlostavljanjem. U ovom djelu konkretno je riječ o seksualnom zlostavljanju djeteta unutar same obitelji. Osim toga, slikovnica prikazuje i nošenje s tim bolnim, traumatskim događajima, a s kojima djeca najčešće nisu upoznata niti ih znaju prepoznati. Upravo iz tog razloga, od velike je važnosti s djecom rane i predškolske dobi komunicirati o temama koje su i dalje poprilično tabuizirane, kako bi osvijestili relevantnost takve problematike te mogućnosti njezina prepoznavanja i pravovremenog reagiranja. Prezentacijom ove problemske slikovnice, djeca rane i predškolske dobi istovremeno mogu usvojiti vrijednosti obiteljske zajednice i njeno značenje. To je aspekt koji doprinosi djetetovom emocionalnom i socijalnom razvoju kao i općenitom kognitivnom napretku što je izuzetno značajno za odgojno-obrazovnu praksu (Deinert i Krieg, 2004).

Kako bi se dobio što bolji uvid u pedagošku kvalitetu slikovnice *Obiteljski album*, potrebno ju je izložiti dodatnoj analizi – zadovoljenju funkcija problemskih slikovnica. Prvenstveno, informacijsko-odgojna i spoznajna funkcija u svakom su smislu ispunjene te dijete koje se susretne s navedenom slikovnicom, zasigurno može usvojiti brojne informacije i znanja koja će mu pomoći u daljnjem životu. Ovom slikovnicom, dijete rane i predškolske dobi svakako će apsolvirati značenje pojma zlostavljanje, obiteljskog zlostavljanja te seksualnog zlostavljanja kao i njegove brojne karakteristike, znakove koji upućuju na navedeni problem te načine na koje se isti može razriješiti. Dokazivanje postojanja informacijsko-odgojne i spoznajne funkcije od velikog je značaja jer dodatno potvrđuje primjerenost slikovnice za daljnju upotrebu među djecom. Kao što je već navedeno, dijete upoznavanjem ove slikovnice, svakako nadograđuje vlastite socijalne vještine te emocionalnu inteligenciju. Ne smije se zaboraviti niti važnost osvještavanja tolerantnog

ponašanja, poticanje empatije i razumijevanja kao i spremnosti na pomoć. Što se tiče iskustvene funkcije spomenute slikovnice, ona je na jednakoj razini kao i prethodne dvije. Slikovnica pruža uvid u vrlo neugodno i traumatično iskustvo jedne ženske maloljetne individue (u ovom slučaju prikazane u životinjskom obliku miša) s kojim se djeca mogu upoznati, osvijestiti ga te o njemu komunicirati i propitkivati određena pitanja kojima će doći i do drugih relevantnih saznanja vezanih uz problem. Ne smije se zanemariti činjenica da neka djeca proživljaju slične ili čak iste scenarije u svojoj obitelji, međutim radi zahtjevnosti problema te individualiziranom pristupu njegova rješavanja, o takvim iskustvima neće biti daljnjeg govora. Što se tiče estetske funkcije slikovnice *Obiteljski album*, definitivno valja spomenuti njen neuobičajen izgled, prikaz ilustracija te korištenje boja koje nisu primarni izbor stvaranja dječje slikovnice. Naime, sagledavši izbor slikovnica u gradskoj knjižnici obzirom na njihovu vanjsku prezentaciju, navedena problemska slikovnica prilično odskake od ostatka ponude. Kako izvana, tako i na samim stranicama slikovnice, korištene su vrlo zagasite i tmurne boje koje zasigurno ne privlače pozornost većeg broja djece rane i predškolske dobi. Ilustratorica se koristila nijansama sive i drugih otužnih boja što djecu tog uzrasta ne dovodi do pretjerane zainteresiranosti. Međutim, slikovnicu ne treba podcijenjivati obzirom na njen potencijalni estetski nedostatak. Ovakav književno-slikovni primjerak dječje literature ipak donosi određene pedagoške prednosti – dijete koje samoinicijativno krene istraživati spomenute oblike slikovnica, ipak pokazuje kako je svaka knjiga više od svojih vlastitih korica te kako ju ne treba procijenjavati kriterijom fizičke privlačnosti. Ono što valja naglasiti u prethodno navedenom jest poticanje kritičkog razmišljanja i prosuđivanja djeteta rane i predškolske dobi koje će se logički voditi vlastitim potrebama ili interesima, a ne površnim istraživanjem nečeg privlačnijeg ili ljepšeg. Nadalje, uz estetsku se funkciju može povezati i zabavna funkcija koja ovoj slikovnici evidentno nedostaje, no obzirom na kompleksnost teme i pouke koje pokušava prenijeti, taj se kriterij ne može u potpunosti odrediti. Naravno, slikovnica ima zabavnih elemenata u kojima je prikazana primjerice igra dvije mišice, međutim omjer zabavnih i ozbiljnih elemenata prilično je neravnomjeran u korist ozbiljnosti teme. Dakle, zaključak vezan uz funkcionalnost slikovnice „*Obiteljski album*“, govori kako ona donosi brojne odgojno-obrazovne prednosti vezane uz daljnji intelektualni, socijalni i emocionalni razvoj međutim ne zadovoljava druge kriterije koji su od veće važnosti samoj djeci, a to su primjena šarenijih i veselijih boja, govor o lakšoj i jednostavnoj tematici te veća količina zabavnih segmenata slikovnice (Deinert i Krieg, 2004).

Način kojim su autorice pristupile temi, može se nazvati kontroverznim, uzme li se u obzir činjenica da je slikovnica namijenjena djeci vrtićke dobi. Povezanost teksta i ilustracija je na visokoj razini, a o primjeni samih boja u kontekstu što boljeg prikaza teme, bilo je riječi u prethodnom tekstu. Prije svega, valja naglasiti kako su autorice odlučile temu zlostavljanja u obitelji približiti djeci rane i predškolske dobi na način pretvaranja obične, ljudske obitelji u životinjsku obitelj miševa. Analizirajući slikovnicu, može se zaključiti kako je to bila vrlo promišljena i zahvalna odluka, radi pojedinih elemenata koji će biti navedeni u daljnjem tekstu. Kao prvi pedagoški vrijedan moment u slikovnici, treba izdvojiti sami obiteljski album kao predmet kojeg mišica Pinkica izrazito cijeni te se time dječjoj publici daje do znanja koliko su obiteljske vrijednosti i uspomene zaista važne. Ono što se može smatrati nedostatkom kada se govori o obiteljskim vrijednostima jest manjak uloge oca u slikovnici. Otac je spomenut u samo nekoliko navrata te je predstavljen kao glava kuće na koju svi u svakom trenutku računaju. Osim toga prikazan je kao pojedinac pun nervoze i loše energije radi nedostatka sna: „Za ime Boga! Dosta! Prestanite! Sad više i ne mogu zaspati! Ah, uvijek ista priča!“ (Deinert i Krieg, 2004, 8). Ono što je neprihvatljivo je završetak pripovijetke u kojem samo Pinkičina majka saznaje za stričeva zlodjela te se i ilustracijama i tekstom daje do znanja kako oca nema u blizini. Na ovaj nesmotreni prikaz raspleta, djeca koja će slikovnicu čitati, dobit će dojam kako otac nije važna figura u obitelji odnosno kako je jedino majčinska uloga od važnog značaja što se, pedagoški gledano, ne bi smjelo događati (Maleš i Kušević, 2011). Analizirajući obiteljske značajke slikovnice, važno je nadodati pokoju riječ o sestrinskom odnosu malih mišica. Zorno je predstavljen baš onako kako izgleda i u realnosti većine obiteljskih zajednica – sestrice se često svađaju i ne slažu, međutim uvijek konsenzusom dođu do pomirenja. Ovakvim tekstualnim i slikovnim prikazima, djeca koja će upotrebljavati slikovnicu, mogu osvijestiti vlastite odnose i iskustva u obitelji što ponovno dovodi do razvoja razumijevanja i tolerancije, a što je također jedan od ciljeva pedagoškog procesa (Wagner Jakab, 2008). Nakon sveg navedenog, ostaje analizirati lik strica Joje koji u ovoj slikovnici ima ulogu zlikovca. Stric Joja se na samom početku slikovnice doima kao važna obiteljska karika koja nerijetko pomaže u odgoju dviju mišice te ih tretira kao da su njegova vlastita djeca. Međutim, zapletom događaja čitatelji spoznaju njegovu istinsku ulogu – seksualnog zlostavljača. Način kojim su autorice upozorile publiku na činjenicu da je Jojo zlostavljač, vrlo je suptilan i pisan razumljivim jezikom djeci: „Ali to da je stric Joja pritišće uza se tako jako da jedva diše, nimalo joj se ne sviđa.“ (Deinert i Krieg, 2004, 20). Osim teksta, veliku su ulogu u indirektnom naglašavanju stičeve opsesije,

odigrale i same ilustracije u kojima se može vidjeti kako stric dira nećakinju po neprimjerenim dijelovima tijela ili ju pak nadgleda dok se tušira. Jedan od razloga zbog kojih su se autorice mudro opredijelile za obitelj miševa jest još jedan od prikaza stričeva istinskog karaktera – na jednoj od ilustraciji, oslikan je stric koji svoju nećakinju drži u krilu te ju tjera da mu primi rep. Ovaj slikovni prizor popraćen je i tekstualnim dijelom u kojem stoji: „Čvrsto ga uhvati, Pinkice.“ (Deinert i Krieg, 2004, 24) i „Pinkica ne želi uhvatiti rep, ali ne zna kako se obraniti“ (Deinert i Krieg, 2004, 24). Autorice su ovdje metaforički, ali vrlo suptilno dale prve naznake glavnog problema slikovnice gdje rep očigledno predstavlja muški spolni organ, ali na daleko neviniji i primjereniji način za djecu. Kroz tekstualni dio priče također se može uvidjeti i cilj autorica na upozoravanje djece rane i predškolske dobi na njihovu ranjivost i naivnost te pozivanje na oprez jer se ne može svakom pojedincu, čak i ukoliko je član obitelji, slijepo vjerovati. Kako bi se razriješio slučaj zlostavljanja, autorice su vješto implementirale lik mačka Čupača koji bi u realnom svijetu predstavljao policijsku službu ili neki drugi oblik zakona i reda. Mačak je na samom početku predstavljen kao prijetnja cijeloj mišjoj obitelji, no naposljetku postaje vrlo pozitivan element priče (Deinert i Krieg, 2004).

Što se tiče primjerenosti dobi djece rane i predškolske dobi, slikovnica nije označena nikakvim obilježjima godina koji bi dali ukazati na to kome je namijenjena. Radi samog njenog sadržaja, svakako je primjenjivija za rad s djecom predškolske dobi sa važnim naglaskom na pravilnu upotrebu i način prezentacije djeci. Naime, ono što je ovdje važno jest uloga odraslih (odgajatelja, stručnog tima, roditelja) u ispravnom komuniciranju glavne poante slikovnice te adekvatnom razjašnjavanju određenih dijelova slikovnice koji su djeci apstraktni. Tome sukladno, bitno je da odrasla osoba djetetu rane i predškolske dobi razjasni situaciju opisanu u slikovnici te smjesti likove, njihove uloge i značaj u stvarnost kako bi dijete dobilo što bolje i poučnije iskustvo o onome što slikovnica problematizira. Tema je izrazito kompleksna i nimalo jednostavna za djecu rane i predškolske dobi te je stoga vrlo bitno kako joj odrasla osoba pristupi te prenese djeci. Ukoliko odrasla osoba kompetentno i adekvatno približi djeci termine zlostavljanja i svega što se uz to veže, ostavi prostora za pitanja, raspravu i komunikaciju te naglasi očite obiteljske i društvene vrijednosti, slikovnica „*Obiteljski album*“ pružit će djeci sve ono što joj je primarno i bio zadatak (Deinert i Krieg, 2004).

Zaključno, brojne su kritike, ali i pozitivni aspekti slikovnice, navedeni u prethodnom tekstu. Slikovnica definitivno može stajati na policama knjižnica na kojima se nalaze problemske slikovnice, međutim vrlo je kontroverzna te joj valja pristupiti s puno opreza. Zamišljena je kao vrlo kvalitetan oblik dječje literature, a svi nedostaci mogu se ispraviti pravilnom primjenom. Dakle, dijete koje bi samo čitalo navedenu slikovnicu, zasigurno bi imalo puno pitanja, sumnji i problema sa razumijevanjem te je vrlo bitno da se takvom slikovnicom služi isključivo uz prisutstvo odrasle osobe koja će mu, na primjeren način, moći objasniti sve aspekte i značajke slikovnice.

11.3. Problemske slikovnice iz kategorije osobina ličnosti

11.3.1. Petra ne želi posuditi svoje igračke

Autorica: Aline de Petigny (2001)

Serijal slikovnica o Petri prilično je poznat u knjižnicama Republike Hrvatske, a u ovom radu bit će predstavljena problemska slikovnica naziva *Petra ne želi posuditi svoje igračke*. Sama slikovnica može se smjestiti u kategoriju problemskih slikovnica koje se bave osobinama ličnosti jer se bavi sebičnošću pojedinca odnosno odbijanjem posuđivanja vlastitih stvari nekim drugim, bliskim osobama. Slikovnica sadrži 16 stranica što ju ne čini kompleksnim štivom za djecu rane i predškolske dobi te je oslikana u vrlo šarenom i veselom tonu. Ilustracije se pretežito ne nalaze preko cijelih stranica slikovnice već je ostavljeno dovoljno prostora za tekst koji je tiskan velikim tiskanim slovima. Poledina slikovnica krije prikaze ostatka zbirke *Petra* po čijim naslovima se može zaključiti kako također pripadaju kategoriji problemskih slikovnica, a mogu potaknuti dijete ili odraslu osobu (roditelje/odgajatelje) da i te slikovnice implementiraju u odgojni proces (de Petigny, 2001).

Tema ove problemske slikovnice jest, kao što je navedeno i u prethodnom tekstu, sebičnost kao negativna osobina ličnosti. Radnja slikovnice vrti se oko djevojčice Petre koja poziva svoju prijateljicu Branku i prijatelja Celestina na zajedničku igru međutim pokazuje negativne karakteristike svoje ličnosti kad njeni prijatelji posuđuju njene igračke. Petra postaje ljuta i ljubomorna na činjenicu da njeni prijatelji koriste njene igračke te na taj način daje do znanja koliko

je sebična i škrta iako toga nije niti svjesna. Osim Petre i njenih prijatelja, u slikovnici se spominje i Petrina majka koja vrlo obzirno upozorava na njeno neprimjereno ponašanje te upućuje na ispravak njenih postupaka (de Petigny, 2001).

Svrha spomenute slikovnice jest osvještavanje osobina ličnosti koje mogu imati negativan utjecaj, a kao što je primjerice sebičnost. Djeca rane i predškolske dobi često se susreću s navedenim problem te je stoga vrlo bitno o njemu i raspravljati. Sama djeca se, kako kod kuće tako i u odgojno-obrazovnoj instituciji, redovito susreću sa situacijama u kojima razmjenjuju ili posuđuju stvari jedna drugom zbog čega ih treba uputiti odnosno osvijestiti o važnosti dijeljenja, međusobnog pomaganja i razumijevanja, a to je glavni pedagoški cilj navedene slikovnice. Osim osobina ličnosti, ova slikovnica upoznaje djecu s postojanjem više različitih rasa te ih poučava prihvatanju tih različitosti, toleranciji prema drugačijima i stvaranju pozitivnog stava o multikulturalizmu (de Petigny, 2001).

Analiza slikovnice *Petra ne želi posuditi svoje igračke*, u nastavku će teksta biti obrađena s obzirom na njenu funkcionalnost. Prije svega, uzme li se odgojno-obrazovni kontekst slikovnice u prvi plan, može se reći kako je funkcija ostvarena – i to na način da posjeduje informacijsko-odgojne čimbenike koji su presudni za djecu rane i predškolske dobi jer ih informira i upoznaje sa samim pojmom osobina ličnosti, razlikovanjem pozitivnih i negativnih osobina i načinima na koje bi se trebali ophoditi prema sebi, svojim bliskim osobama, ali i prema nepoznatim pojedincima. Osim toga, služeći se ovom slikovnicom, djeca rane i predškolske dobi mogu dobiti vrlo poučan uvid u postojanje različitosti ljudi širom svijeta te kvalitetnom i adekvatnom komunikacijom, usvojiti obrasce ponašanja koji se smatraju tolerantnima i kulturološki osvještenima. Ovdje je važno spomenuti i iskustvenu funkciju kojom slikovnica ispunjava aspekt usmjeravanja djece prilikom susreta s nepoznatim osobinama ličnosti koje uz sebe vežu i određene bihevioralne dileme. Ona djeca koja su se susrela sa sebičnošću, mogu osvijestiti vlastite ili tuđe značajke ponašanja te o istima komunicirati s drugom djecom ili pak odraslim individuama. Ona pak djeca, koja se s time nisu nikada upoznala, moći će osvijestiti postojanje takvih osobina te spoznati načine na koje se s njima ophodi. Nadalje, estetska funkcija slikovnice je također ostvarena – primjenom jarkih, šarenih boja, slikovnica je vizualno vrlo privlačna za dijete vrtićke dobi koje će njenom upotrebom profitirati i u drugim pedagoškim sferama kao što su primjerice razvoj osjećaja za lijepo, razvoj kritičkog promišljanja, ali i samostalnosti i autonomije. Na to se veže i zabavna funkcija koja je iz

istih razloga zadovoljena, međutim bitno je spomenuti naslovnicu slikovnice na kojoj je prikazana djevojčica s otužnim izrazom lica koje daje naslutiti kako je tematika sadržaja ipak nešto ozbiljnija. Naravno, način na koji je problem prikazan u slikovnici je izrazito zabavan i zanimljiv za djecu rane i predškolske dobi, iako se radi o prikazivanju puno kompleksnijeg problema. Uzevši u obzir sve navedene funkcije koje slikovnica mora pružiti djetetu, slikovnica iz serijala „*Petra*“, ispunjava odgojno-obrazovna očekivanja te se, uz kvalitetnu obradu problematike, može vrlo efikasno implementirati u pedagoški proces odgoja i obrazovanja (de Petigny, 2001).

Način na koji je autorica uspjela realizirati prikaz problematičnih osobina ličnosti vrlo je interesantan. Primarno, približila je glavnu tematiku djeci rane i predškolske dobi tako što im je omogućila poistovjećivanje sa glavnim likovima koji su također prikazani u obliku same djece. Slično tome, kako bi kontekstualizirala problem sebičnosti, iskoristila je situaciju u kojoj se nađe velika većina djece rane i predškolske dobi te im ponovno maksimalno približila prioritetne ciljeve slikovnice. Kao što je već spomenuto, ilustracije ukazuju na Petrino prijateljstvo s dječakom druge rase – Celestinom. Slikovnica je inače podrijetlom iz Francuske te prikaz djeteta crne boje kože ne iznenađuje s obzirom na brojne različitosti francuskoga naroda. No, svakako je relevantno komparirati navedenu slikovnicu s ostatkom slikovnica na hrvatskom tržištu koje u vrlo malom broju sadrže likove drugih rasnih obilježja. Zbog toga je izuzetno bitno reći kako je serijal slikovnica *Petra* pravo osvježanje na policama hrvatskih knjižnica jer progresivnim metodama potiče na prihvaćanje i toleranciju različitosti od najranijih godina djeteta što je izuzetno relevantno za samu razvoj samog djeteta (Bedecković i Šimić, 2018). S druge pak strane, slikovnica ima i svoje nedostatke o kojima je vrlo važno raspravljati sa samom djecom kako bi ih upozorili na važnost odmicanja od pogrešnih i zastarjelih vrijednosti te potaknuli na osvještavanje pedagoški relevantnih stavova vezanih uz obitelj, društvo i različitost kultura. Konkretni primjer za to jest način korištenja likova u slikovnici namijenjenoj djeci rane i predškolske dobi. Slikovnica *Petra ne želi posuditi svoje igračke* sadrži skrivene karakteristike koje mogu negativno utjecati na publiku koja se njome služi. Naime, u slikovnici se, kao odgovorni lik odrasle osobe, spominje isključivo Petrina majka – spomen o njenom ocu, uopće ne postoji. Ukoliko se primjerenom komunikacijom, djeci ne ukaže na tu problematiku, odnosno ako se ne navede važnost uloge oca u obiteljskim konstrukcijama iako se ona u spomenutoj slikovnici ne navodi, djeca rane i predškolske dobi mogu steći neispravne uvide i zaključke o samom značaju oca u obitelji – o čemu se već dovoljno razlaže u pedagoškoj literaturi (Maleš i Kušević, 2011). Ono što je također vrlo diskutabilno jest ilustrativni

prikaz majke kao domaćice koja radi standardne kućanske poslove od pripreme hrane do glačanja odjeće. Takav način oslikavanja majke vrlo je problematičan radi stereotipizacije roditeljskih, ali i rodni uloga koja dovodi do pogrešnog tumačenja i shvaćanja istih tih uloga od strane same djece. Generalno, primjeri takvih stereotipa mogu značajno utjecati na djecu i njihove buduće bihevioralne karakterističnosti, stoga im je vrlo važno naglasiti kompleksnost roditeljskih uloga te skrenuti pažnju na određene diskriminacijske aspekte slikovnice. Sukladno tome, u slikovnici se javlja dodatni problem rodni uloga, a to je način na koji su, i tekstualno i vizualno kontekstualizirani dječji interesi vezani uz igru. Naime, djevojčica Branka prvenstveno se zaigrala Petrinom lutkom dok se dječak Celestin pak počeo igrati kockama i graditi toranj što su ponovno vrlo stereotipizirajući načini predstavljanja djece s obzirom na njihov spol. Djeca ne bi, ovisno o svom spolnom ili rodnom opredjeljenju, trebala biti ograničena na igračke, materijale i sadržaje koji su potencijalno primjereniji njihovim rodni ulogama u društvu već poticana na korištenje onoga što ih ispunjava, zadovoljava njihove potrebe te dovodi do novih saznanja i iskustava kao i razvoja kreativnosti (Cakić, 2018). Jedini primjer odmicanja od stereotipizirajućih aspekata u slikovnici jest igranje djece s majčinom odjećom te oslikavanje dječaka Celestina u odjeći karakterističnoj za žene (ružičasti šešir, haljina) čime se djeci rane i predškolske dobi daje do znanja kako rodna diskriminacija nije poželjna. Što se tiče majke kao lika ove slikovnice, autorica se potrudila prikazati ju vrlo brižnom, pažljivom, dobronamjernom te spremnom na ukazivanje istinskih vrijednosti bitnih za prijatelje i ostatak društva. Ni u kojem trenutku nije podigla glas ili agresivnim ponašanjem usađivala poželjno ponašanje vlastitoj kćerki već je konstruktivnim razgovorom potaknula kćer na pedagoški ispravnije postupanje u društvu. Takvim primjerima i načinima obrade problema osobina ličnosti, autorica je pokazala i poznavanje pedagojske znanosti i važnosti određenih aspekata odgojno-obrazovnog procesa kao što su sama komunikacija i razgovor. Zaključno, slikovnica ima brojne prednosti, međutim sadrži i pojedine nedostatke, no primjerenom upotrebom iste te poučnim razgovorom o tematici, sve njene relevantne značajke mogu izaći na vidjelo i postati osviještene. Ova se problemska slikovnica ne bavi toliko kompliciranim problemom kojeg je izrazito zahtjevno približiti djeci tako rane dobi, međutim svakako skriva određene negativne pojedinosti koje valja detaljno raspraviti kako se ne bi pogrešno shvatile ili upotrebljavale (de Petigny, 2001).

Što se tiče tehničkih značajki slikovnice, ona nije obilježena brojevnim simbolima koji reprezentiraju dob djece kojoj je primjerena. Sudeći isključivo prema samoj tematici književnog

djela, slikovnica je primjerena za djecu rane dobi koja mogu shvatiti poantu sadržaja. Jasno je da će djeca imati neke nedoumice vezane uz temu te da će postavljati određena pitanja, no odrasla osoba, bila odgajatelj ili roditelj, može dodatno razjasniti problem uz navođenje novih primjera ili stvaranje konkretnih situacija. Pedagoški je to izuzetno relevantno jer tim načinom djeca stječu povjerenje, podiže im se samopuzdanje te spoznaju važnost propitkivanja i zauzimanja kritičkog stava (de Petigny, 2001).

Nakon iscrpne analize slikovnice *Petra ne želi posuditi svoje igračke*, zaključna riječ može biti razmatrana kroz dvije sfere. Primarno, slikovnica se definitivno bavi određenim problemom kojeg pokušava maksimalno približiti dječjoj publici te sadrži brojne pedagoški pozitivne karakteristike, međutim dubinskom analizom javlja se i druga, prilično negativna strana same slikovnice koja je, sa strane pedagoškog gledišta, vrlo problematična. Naravno, određeni diskutabilni aspekti slikovnice mogu se pedagoški pozitivizirati uz primjenu kvalitetnih i primjerenih odgojno-obrazovnih metoda, no, s obzirom na jednostavnost problematike koju slikovnica donosi, očekivan je manji broj nedostataka. Autorica i ilustratorica trebale su predvidjeti određene mane svoje slikovnice te na vrijeme intervenirati, ali su ipak odlučile prikazati neke pojedinosti na neprimjeren način. Obzirom na sve navedeno, slikovnica je upotrebljiva u odgojno-obrazovne svrhe te zanimljiva za djecu rane i predškolske dobi, no vrlo je bitan naglasak na adekvatnu primjenu iste uz kompetentno razjašnavanje određenih informacija i usmjeravanje djece ka pedagoški kvalitetnijim vrijednostima.

11.3.2. *Maca Papučarica*

Autorica: Ela Peroci (1957)

Maca papučarica jedna je od starijih problemskih slikovnica, prvi put objavljena 1957. Djelo je autorice Ele Peroci, a ilustrirala ju je Ančka Gošnik-Godec. Ova slikovnica bavi se problemom neurednosti djece te njegovim osvještavanjem. Slikovnica ima 13 stranica te je osmišljena tako da se na svakoj stranici, ispod ilustracije, nalazi tekstualni dio slikovnice tiskan velikim tiskanim slovima. Ilustracije su bogate bojama, no pošto datiraju još iz prošlog stoljeća, osjeća se zastarjelost crtačkih tehnika. Bez obzira na to, slikovnica je vizualno pretežito atraktivna radi svoje

neuobičajenosti. Valja spomenuti i način pisanja slikovnice koji je vrlo jednostavan i lako pamtljiv za djecu rane i predškolske dobi (Peroci, 1957).

Kao što je već napomenuto, slikovnica se bavi problemom iz kategorije osobina ličnosti, konkretno neurednošću kod djece. Radnja slikovnice vrti se oko nekolicine djece iz jednog vrlo malog, ali urednog sela. Ono što je toj djeci zajedničko jest njihova neurednost koja je zamišljena i predstavljena kao razbacivanje i nepospremanje papuča prije spavanja. Iste te papuče, radi nemarnosti djece, preko noći otuđi lik Mace Papučarice. Djeca sljedećeg jutra bosa pokušavaju pronaći Macu Papučaricu koja im je uzela papuče te na taj način istražuju okoliš vlastitog mjesta stanovanja. Na kraju priče, Maca Papučarica vrati svakom pojedinom djetetu njegov par papuča s time da ih je ona dodatno zakrpala i popravila kako bi djeca hodala u što kvalitetnijim papučama. Dakle, glavna pouka ove slikovnice može se verbalizirati kao poticanje djece na što uredniji i organiziraniji život čime se potiče njihov daljnji razvoj i napredak. Osim toga, poanta priče evidentira se i u zajedništvu djece te njihovoj upornosti i strpljenju za pronalaskom vlastitih papučica. Može se zaključiti da i ova problemska slikovnica ima svrhu pedagoškog karaktera – stvaranje poželjnih navika, poticanje timskog rada i zajedništva, razvoj samostalnosti i odgovornosti kao i razvoj logičkog promišljanja (Peroci, 1957).

Navedena problemske slikovnice mora zadovoljiti određene funkcije kako bi se mogla nazvati kvalitetnom i primjerenom djeci rane i predškolske dobi. Povrh svega, slikovnica zasigurno zadovoljava informacijsko-odgojnu i s njome vezanu spoznajnu funkciju. Uporabom slikovnice, dijete vrtićke dobi spoznat će značenje riječi urednost i na koji se način može biti (ne)uredan te će usto naučiti značenje društvenih vrijednosti kao što su prijatelji, zajedništvo, suradnja i sl. Što se tiče iskustvene funkcije, ova slikovnica prilično jasno pruža djetetu određeno iskustvo povezano uz urednost – dijete će, služeći se ovom slikovnicom, steći novo iskustvo (ukoliko ga već i nema) koje se veže uz osobine ličnosti te se na taj način poistovjetiti sa vlastitim iskustvima i prijašnjim saznanjima. Nadalje, estetska funkcija slikovnice je u manjoj mjeri ostvarena. Naime, slikovnica je prilično zastarjela te kao takva nije posebno privlačna djeci današnjice međutim ilustracije i sam izgled slikovnice, svojim rustikalnim značajkama, ipak donose određenu količinu atraktivnosti koja pobuđuje dječju zainteresiranost. Konačno, ne smije se zanemariti i zabavna funkcija koju je slikovnica *Maca papučarica* uspješno ispunila. Tema slikovnice, glavni likovi, ali i slijed događaja, vrlo su zanimljivi i zabavni te inspiriraju djecu na čitanje slikovnice do samoga kraja. Sve u svemu,

iako slikovnica možda nije aktualna, tematikom i obradom sadržaja ipak ispunjava funkcije kvalitetne slikovnice (Peroci, 1957).

Kad se govori o načinu na koji je tema obrađena, može se reći da je autorica imala vrlo dobru viziju o konkretnom problemu i načinu njegova približavanja samoj djeci vrtićka uzrasta. Autoričina zamisao je bila osvijestiti djecu o važnosti njihove urednosti na prilično neobičan način – određenom vrstom zastrašivanja odnosno negativnog potkrijepljenja kojim djeca ostaju bez vlastitih stvari. Dakle, Maca Papučarica je djeci otuđila njihove papuče jer su ista ta djeca bila neposlušna i nemarna što bi u prijevodu značilo da će se nešto ružno dogoditi djeci ukoliko ne koriste poželjne obrasce ponašanja. Takav način obrade problema nije nužno potreban, tj. ako se sagleda iz pedagoške perspektive, nailazi na mnogobrojne prepreke. Prvenstveno, autorica je kao glavne likove odlučila prikazati pravu djecu, a potom je, ulogu moralne vertikale, dodijelila mački. Djeca vole bajke i basne, međutim ovakav način prikazivanja događaja vrlo je nepraktičan jer bi djeca mogla prilično doslovno shvatiti kontekst slikovnice te početi gajiti negativne emocije prema samim mačkama. Kao drugo, negativno potkrijepljenje nije idealno rješenje motiviranja djece na socijalno prihvatljivije ponašanje, ukoliko se razmatra pedagoški pogled na isto. Naime, djeca rane i predškolske dobi, izrazito su naivna i lakovjerna pa ih stoga ne valja zastrašivati i/ili prijetiti raznim opomenama ili kaznama jer bi moglo doći do određenih neugodnih posljedica po djecu koje će se projicirati i u njihovoj budućnosti. Također, vrlo upitna točka slikovnice jest i samo Macino ponašanje. Maca Papučarica je djeci otuđila njihove papuče kako bi djeca naučila lekciju o urednosti, no jednako tako im je napravila uslugu i iste te papučice popravila. Publika koja će upoznati ovu slikovnicu, može doći do krivih dojmova i pouka same slikovnice – iako su djeca bila neuredna i neposlušna, Maca je učinila nešto što ide u njihovu korist. Prilikom čitanja slikovnice, važno je upozoriti djecu na spomenuti nedostatak (Peroci, 1957).

Navedena problemska slikovnica vrlo je jednostavnog vanjskog izgleda. Naravno, nema brojčanih obilježja na naslovnici ili pak poledini što može otežati samu njenu primjenu u odgojno-obrazovne svrhe. Bez obzira na to, slikovnica je poprilično jednostavnog sadržaja i tematike s jasno oslikanim ilustracijama te smislenim i nezahtjevnim tekstualnim navodima što ju svrstava u kategoriju slikovnica primjerenih djeci rane i predškolske dobi (Peroci, 1957).

Završne riječi vezane uz ovu slikovnicu bit će posvećene kratkom sažetku svega prethodno napisanog. Naime, slikovnica je vrlo jednostavna po svim svojim segmentima te ju to ni na koji

način ne isključuje iz područja problemskih slikovnica. Također, slikovnica je prilično zastarjela pa svojim prikazima možebitno nije u središtu aktualnosti međutim svejedno donosi poučan i zanimljiv sadržaj primjeren djetetu rane i predškolske dobi. Ne smije se zanemariti činjenica kako je bitno razjasniti pojedine stavke same slikovnice sa djecom vrtićke dobi čisto kako ne bi usvojila pogrešne vrijednosti.

11.4. Problemske slikovnice iz kategorije zdravlja

11.4.1. Moj brat je autist

Autorica: Jennifer Moore-Mallinos (2009)

Autorica ove knjige, spomenuta i u prethodnom tekstu, je Jennifer Moore-Mallinos, a za ilustrativni dio slikovnice zaslužna je Marta Fabrega. Slikovnica broji sveukupno 28 stranica od kojih su posljednje dvije posvećene roditeljima i odgajateljima s namjerom što boljeg dodatnog shvaćanja tematike. Navedena problemska slikovnica svrstava se u kategoriju slikovnica koje se bave problemom zdravlja uz pojačani naglasak na obiteljske odnose. Na prvu, slikovnica je vrlo šarolika i interesantna te zasigurno privlači djecu vizualnim efektom. Naravno, u nastavku teksta bit će pojašnjena njena tematika i problematika, no s obzirom na to, slikovnica je sama po sebi prilično zahtjevnog sadržaja te iziskuje puno vremena i pripreme za konkretnu obradu. To se može uočiti na samoj količini tekstualnog dijela slikovnice koji na većini stranica, prekriva gotovo sav prostor. Osim toga, tekst je tiskan malim tiskanim slovima što može otežati upotrebu problemske slikovnice djeci vrtićke dobi, u ovom kontekstu, samoj djeci predškolske dobi (Moore-Mallinos, 2009).

Ono što spomenutu slikovnicu čini problemskom jest svakako njena tema. Slikovnica je predviđena kao materijal koji će djeci približiti vrlo kompleksan i zasigurno nepoznat pojam iz kategorije zdravlja, odnosno teškoću s kojom se susreću brojni pojedinci širom svijeta, a spada u spektar autizma. Glavni akteri slikovnice su dječak osnovnoškolske dobi te njegov brat Bruno koji se bori sa samim autizmom. Osim njih, bitnu ulogu u slikovnici igra i dječakova učiteljica Fani koja pedagoški primjereno pristupa problemu koji se javlja. Radnja ovog književnog djela smještena je u prostorima osnovnoškolske ustanove te se roditeljske figure dvojice dječaka ne spominju niti ilustrativno prikazuju (Moore-Mallinos, 2009).

Kad se govori o cilju ove slikovnice, naglasak je stavljen na upoznavanje djece sa vrlo specifičnom teškoćom iz spektra autizma, na osvještavanje njenih uzroka, simptoma i uobičajenih ponašajnih oblika kao i na isticanje važnosti komunikacije vezane uz navedenu teškoću. Slikovnica donosi mnogobrojne profite za djecu rane i predškolske dobi jer potiče njihov intelektualni razvoj i želju za znanjem, emocionalni razvoj uz naglasak na osvještavanje prihvatanja različitosti i razumijevanja te socijalni razvoj vezan uz obiteljsku okolinu. Osim toga, slikovnica ispunjava i druge pedagoške ciljeve, primjerice isticanje bitnih obiteljskih uloga, no ovaj put kroz bratski odnos. Usto, u slikovnici se spominje i lik učiteljice koji dječjoj publici može ukazati na važnost uloge učitelja koji u ovom slučaju upoznaje djecu s novim terminima, potiče ih na timski rad i suradnju te stavlja naglasak na toleranciju i prihvatanje drukčijeg kao izuzetno vrijedne značajke i potrebitosti društva današnjice (Moore-Mallinos, 2009).

Autorica Jennifer Moore-Mallinos zajedno je sa ilustratoricom slikovnice, Martom Fabregom, obradila zahtjevnu tematiku vezanu uz zdravstvene aspekte odgoja i obrazovanja na vrlo poučan, kreativan i interesantan način. Prije svega, slikovnica pruža vrlo jasan i detaljan uvid u pojam autizma te konkretan opis autistične individue kako bi djeca što bolje spoznala i osvijestila značenje te nove i nepoznate terminologije. Iako slikovnica obiluje količinom tekstualnog dijela, isti donosi mnogobrojne informacije koje upućuju djecu u specifičnu teškoću s kojom se glavni lik nosi te sve njene značajke. Autorica je uspjela približiti djeci rane i predškolske dobi, vrlo kompleksan termin autizma, tako što prikazivala njima poznate i već viđene situacije na način kojim to proživljavaju osobe koje se bore teškoćom iz autističnog spektra. U tekstu problemske slikovnice *Moj brat je autist*, vrlo su detaljno opisani razni simptomi i problemi s kojim se susreću autistična djeca, međutim rječnik korišten od strane autorice, prilično je zahtjevan za mlađu djecu pa se nameće pretpostavka da će djeca postavljati brojna pitanja prilikom upoznavanja sa datom slikovnicom. Naravno, autizam je sam po sebi teškoća koju je izrazito teško definirati, razjasniti i o njoj komunicirati, međutim slikovnicom su, u vrlo kratkim i jednostavnim crtama, obuhvaćene mnogobrojne informacije i saznanja o toj teškoći. Slikovnica pruža uvid u bihevioralne oblike samog autističnog pojedinca, njegovog člana obitelji kao i ostatka društvene zajednice u kojoj djeluje, u ovom slučaju školske ustanove. Glavni lik ove problemske slikovnice, brat dječaka Brune, upoznat je s onime što Brunu čini posebnim te ga frustrira način na koji se druge osobe opходе prema njemu neznajući realnu situaciju u kojoj se nalaze. Zbog toga je u priču uključena i uloga učiteljica koja nastupa kao posrednik između Brune i njegovog brata te ostale djece koja nisu

upoznata sa teškoćama u razvoja niti njihovim oblicima. Učiteljica pedagoški pristupa vrlo korektno i kompetentno – s jedne strane pruža podršku Bruninom bratu koji više ne zna što činiti i kako se ponašati u situacijama koje uključuju socijalizaciju samog Brune, a s druge pak strane omogućuje svoj ostaloj djeci odgojno-obrazovne ustanove, priliku da se upoznaju, informiraju i osvijeste kompleksan problem koji se nalazi u njihovoj direktnoj okolini (Agencija za odgoj i obrazovanje, 2008). Na vrlo zanimljiv način, koristeći različite fotografije autističnih pojedinaca, učiteljica je djeci ukazala na specifičnost same teškoće te vrlo profesionalno pristupila problemu vršnjačkog nasilja koji se također navodi u slikovnici kao dodatni problem: „Ispričao sam joj što se dogodilo i kako su svi, osobito djeca iz mog razreda, buljili i upirali prstom u Brunu i kako su mu se neki čak i smijali!“ (Moore-Mallinos, 2009, 8). Osim toga, zanimljiv je način obrade ovako zahtjevne tematike bez implementiranja roditeljskih uloga u sam zaplet slikovnice te smještanje radnje u prostore odgojno-obrazovne ustanove. Na taj način djeca mogu uvidjeti koliko su razna okruženja njihove svakodnevnice relevantna za njihovu dobrobit te razvoj i daljnji napredak. Štoviše, navedenom problemskom slikovnicom, djeca vrtićke dobi, konkretno predškolske, mogu steći nova saznanja i iskustva o nepoznatoj im tematici, razvijati kritičko promišljanje, usvajati određene socijalne vrijednosti kao što su tolerancija, prihvaćanje različitosti, empatija i pomaganje drugome te se i emocionalno nadograđivati. Što se tiče određenih rodnih uloga u slikovnici, nema diskutabilnih prikaza koji bi bili pedagoški neprimjereni osim prikazivanja uloge učitelja već ukorijenjenom figurom žene. Na taj način, djeca kojoj će slikovnica biti prezentirana, mogu steći pogrešne dojmove o odgojno-obrazovnim djelatnicima s obzirom na njihove spolne karakteristike te doći do pretpostavke kako ulogu odgajatelja i učitelja većinom vrše osobe ženskog spola. Bitno je kvalitetno razraditi tematiku i osvijestiti samu djecu o spomenutom problemu kroz brojna pitanja, primjere ili određene druge metodološke oblike rada (Moore-Mallinos, 2009).

Slikovnica nije označena određenom brojkom koja bi predstavljala dob djeteta kojem je primjerena. Na samoj pozadini slikovnice nalazi se kratak sažetak te naslovi drugih slikovnica koje su iz iste serije te se također bave određenim problematikama prikladnima djeci rane i predškolske dobi. Tema slikovnice *Moj brat je autist* vrlo je komplicirana i od velike je važnosti kompetentno joj pristupiti i kvalitetno ju razraditi zajedno sa djecom. Iz tog razloga, slikovnica definitivno nije adekvatna za djecu rane dobi, no djeca predškolske dobi mogla bi shvatiti i osvijestiti njenu bit. Ipak, takva djeca trebaju pomoć i podršku odrasle osobe, roditelja ili odgajatelja, koja će joj detaljizirati i konkretizirati određene aspekte slikovnice. Također, djeca predškolske dobi,

pogotovo ona koja nisu stekla prethodna iskustva vezana uz temu, postavljat će brojna pitanja na koja je potrebno i relevantno dati pedagoški vrijedne odgovore (Moore-Mallinos, 2009).

Zaključno, problemska slikovnica *Moj brat je autist*, koja proizlazi iz Biblioteke *Putokazi*, daje prilično široku sliku suvremenog problema s kojim se često može susresti. Obradena je na vrlo kompetentan i profesionalan način, bez uključivanja velikog broja likova te uz vrlo jednostavan slijed događaja. Slikovnica potiče razvoj brojnih značajki, od socijalnih i ponašajnih aspekata djeteta do njegova emociolnog i intelektualnog razvoja. Osim toga, autorica suptilno naglašava važnost inkluzije i empatije te tolerantnog ponašanja, u ovom slučaju, prema djetetu s teškoćama u razvoju. Slikovnica je, s pedagoške strane, vrlo vrijedan materijal kojeg se isplati koristiti u odgojno-obrazovnom procesu jer proširuje vidike te doprinosi kvalitetnijem razvoju djeteta.

11.4.2. *Dan kada je sve stalo*

Autorica: Jordi Iñesta (2019)

Radi dobivanja šire slike o slikovnicama i njihovoj adekvatnoj upotrebi te (ne)kvalitetnim značajkama, potrebno je u analizu uvrstiti i netipičan primjerak problemske slikovnice koja se bavi tematikom zdravlja, odnosno bolesti. Riječ je o stranoj digitalnoj slikovnici koju je za hrvatsko tržište objavila Psihološka komora, te koju je vrlo jednostavno pronaći preko internetskih stranica, a naziva se *Dan kada je sve stalo*. Riječ je o slikovnici koja govori o vrlo aktualnom i popularnom problemu cjelokupnog društva koji se proteže diljem cijelog svijeta, a to je koronavirus. Slikovnica je implementirana u ovu detaljniju analizu jer se bavi izuzetno važnom, a aktualnom tematikom te ju je prilično lako pronaći na samom Internetu koji više nije luksuz, već potreba društva današnjice. Kako je tematika koronavirusa raširena po cijelom svijetu te utječe na živote svake individue, od esencijalne je važnosti predstaviti ju i razjasniti djeci rane i predškolske dobi kako bi što jasnije i kvalitetnije mogla razumjeti stanje „novog normalnog“. Slikovnica se sastoji od 25 stranica poučnog teksta i slikovnih prikaza uz različite zadatke i igre osmišljene kako bi djeca što brže i bolje usvojila sadržaj same slikovnice. Tekst slikovnice nije opsežan te je vrlo čitak, a većinom se sastoji od raznih uputa i smjernica kojih se valja pridržavati tokom pandemije koronavirusa. Ilustracije odgovaraju tekstu isječcima te je slikovnica usklađena i uravnotežena na vrlo jednostavan i zanimljiv način (Iñesta, 2019).

Glavni likovi slikovnice pripadaju zečjoj obitelji te zajedno otkrivaju nove i zanimljive informacije o virusu i samoj pandemiji. U slikovnici su ilustrirani i spomenuti drugi likovi u obliku drugih životinja kao što su pas, medvjed, svinja, a koji predstavljaju druge ljude koji proživljavaju slična ili ista iskustva vezana uz bolest koja se raširila po cijeloj Zemlji. Slikovnica je osmišljena kako bi djeci rane i predškolske dobi maksimalno približila relevantne pojmove, smjernice i upozorenja vezana uz opasan virus Covid-19 te omogućila sigurniji i bezbrižniji život. Slikovnica nije prikazana kao klasična priča sa zapletom i raspletom već kao priručnik za djecu najranije dobi zbog čega likovi nisu imenovani niti slikovnica sadrži konkretnu pouku koju bi djeca trebala osvijestiti – svaka je stranica poučna na svoj način (Iñesta, 2019).

Kao što je već spomenuto, svrha slikovnice jest približavanje najrasprostranjenijeg svjetskog problema, djeci rane i predškolske dobi, uz interaktivne igre i zadatke pomoću kojih djeca mogu dodatno utvrditi postojeća znanja ili pak usvojiti nova i osvijestiti poželjne obrasce ponašanja. Osim koronavirusa, slikovnica spominje i druge bolesti koje bi djeci rane i predškolske dobi mogle predstavljati nepoznanice te je važno iste objasniti i na zanimljiv način, približiti svakom pojedinom djetetu bez obzira na njegove razvojne potencijale. U slikovnice se navode različite riječi s kojima se djeca vrtićke dobi vjerojatno još nisu imala prilike susresti te je sukladno tome, izuzetno važno, ozbiljno i odgovorno pristupiti slikovnici te ju na primjeren način predstaviti samoj djeci. Dodatna svrha spomenute slikovnice jest promicanje i poticanje djece na usvajanje određenih ponašajnih oblika kao što su higijenske navike ili pak dobar odnos sa prijateljima i obitelji (Iñesta, 2019).

Funkcionalnost ove slikovnice na vrlo je visokoj razini prvenstveno radi ispunjavanja informacijsko-odgojno i spoznajne funkcije koje su prioritetizirane od strane autora i izdavača. Djeca vrtićke dobi na vrlo jasan i poučan način mogu doći do novih, nepoznatih, zanimljivih i za život važnih spoznaja i tako aktualizirati dotadašnje stanje svijesti, no osim toga mogu učvstiti svoja prethodna iskustva i znanja o navedenim temama te uravnotežiti vlastite reakcije i ponašajne oblike sukladno naučenom. Naravno, ovdje se nadovezuje i iskustvena funkcija slikovnice koja također biva zadovoljenom – dijete će primjenom ove slikovnice zasigurno steći novo iskustvo vezano uz koronavirus, njegove simptome, načine prevencije te sigurnosne mjere, ali će također utvrditi dotadašnja iskustva koja je mogao steći tokom svoje svakodnevnice. Estetska funkcija je zanemarena u odnosu na ostale, očigledno radi relevantnosti teme. Ne može se tvrditi da slikovnica

nije atraktivna te da ne može zadržati djetetov fokus, međutim evidentno je autorovo prioritetiziranje približavanja problema djeci rane i predškolske dobi tekstualnim okvirima same slikovnice. Nadalje, uzimajući u obzir zabavni aspekt slikovnice, funkcionalnost slikovnice ponovno raste. Slikovnica obiluje raznim igrama i zadacima koje dijete može rješavati samostalno ili uz pomoć odrasle osobe, a na taj se način potiče kognitivni razvoj i napredak kao i sposobnost samostalnog djelovanja i kritičkog promišljanja te vrijednosti poput odgovornosti. Dakle, razmatrajući sve navedene funkcije, može se zaključiti kako je slikovnica zaista funkcionalna te kako djetetu rane i predškolske dobi može omogućiti brojne dobrobiti vezane za njegov daljnji napredak (Iñesta, 2019).

Navedenom je slikovnicom, vrlo oprezno, a pritom prilično interesantno, opisan jedan od najglobalnijih problema današnjeg zdravstvenog sustava. Slikovnica daje jasnu definiciju virusa, konkretizirajući i sam koronavirus kako bi djeca vrtićke dobi osvijestila problematiku tih pojmova. U slikovnici se navode potencijalni simptomi koje zaražena osoba može razviti kao i načini prevencije te neke od mnogobrojnih sigurnosnih mjera propisanih u većini država svijeta (primjerice socijalna distanca). Bitno je naglasiti način na koji je autor dodatno približio temu koronavirusa djeci, odnosno spomenuti razne interaktivne igre i zadatke koje dijete može ispuniti prilikom upotrebe ove slikovnice. Ono što je značajno u spomenutim igrama jest povezivanje pojma samog virusa sa drugim relevantnim aspektima života i svakodnevnice djeteta kao što je primjerice brojanje dana ili pak usvajanje higijenskih navika poput pranja ruku. Vrlo važna karakteristika navedene slikovnice je uključivanje roditeljskih uloga kako bi djeca rane i predškolske dobi mogla na što kvalitetniji način spoznati sadržaj slikovnice. U slikovnici se spominju određene obiteljske uloge kao što su majka, otac, brat, sestra, baka i djed, što se može interpretirati kao autorova intencija za maksimalnim približavanjem izrazito kompleksne tematike svjetski raširene bolesti djeci rane i predškolske dobi na njima poznat i ugodan način, a ujedno i pedagoški poželjan (Wagner Jakab, 2008). Jedna od progresivnijih značajki slikovnice, a vezanih uz pedagošku relevantnost iste jest svakako i primjena ružičaste boje kao oslikavanja glavnih aktera slikovnice - ovim načinom djeca mogu osvijestiti činjenicu nepovezanosti određenih boja sa spolnim i rodnim ulogama. Nadalje, ovom slikovnicom potiče se razvoj empatije i razumijevanja kod djece vrtićke dobi kao i razvoj socijalnih vještina potrebnih za adekvatan život u „drugačijim“ prilikama. Osim toga, promovira se važnost zdravlja i brige za druge pojedince koji mogu biti i u rizičnijim situacijama. Također, predstavljanje slikovnice *Dan kada je sve stalo* dovodi ulogu

odgajatelja i roditelja do iznimne važnosti. Odrasla osoba mora svjesno, oprezno i jednostavnim jezikom, objasniti djetetu određene pojmove i njihova značenja te stručno i kompetentno odgovoriti na sva njegova pitanja i potencijalne nedoumice kako ne bi došlo do možebitnog kontraefekta kojim bi slikovnica izgubila svoju pedagošku vrijednost i kvalitetu. Ako se pak govori o negativnim karakteristikama ove slikovnice, ne smije se izostaviti značenje samog naziva slikovnice – dan kada je sve stalo. Naslov slikovnice izrazito je deprimirajuć te navodi na iskrivljeno promišljanje o samom sadržaju slikovnice. Dakle, bit slikovnice trebala bi biti upoznavanje djece vrtićke dobi sa određenim odlikama virusa koji je zahvatio cijeli svijet, međutim naslovom se slikovnice skreće važnost sa navedenog te se virus predstavlja kao nešto što je zaustavilo sve radnje i akcije ovog svijeta. Naravno da je tematika složena i da naslov ne bi trebao prikrivati realnu sliku stvarnog stanja, no sasvim je sigurno da se pandemija ne može okarakterizirati kao „dan kada je sve stalo“. Izuzetno je bitno da dijete spozna kako ljudi i dalje žive vlastite živote, kako se poslovi i zadatci dalje obavljaju te kako svijet i dalje normalno funkcionira, samo u nešto težim uvjetima. Ako pak dođe do krivog tumačenja slikovnice potaknutog od samog naslova iste, djeca rane i predškolske dobi neće uvidjeti istinsku važnost i značaj koju ona može donijeti (Iñesta, 2019).

Dob djeteta kojem bi ova slikovnica bila primjerena, nije određena na samoj slikovnici, međutim njena je namjena predviđena za cjelokupnu obitelj kao svojevrsni pokretač razgovora i diskusije o relevantnim temama. Iako je evidentno da se radi o problematici koja je vrlo kompleksna i zahtjevna, slikovnica može svakom djetetu rane i predškolske dobi razjasniti pojedinosti vezane uz pandemiju koronavirusa. Također, kao što je već i spomenuto, veliku odgovornost preuzima i odrasla osoba koja će djetetu pomoći s primjenom slikovnice te se stoga važno pripremiti kako bi se na pedagoški primjeren i kompetentan način dijete usmjerilo ka važnim zdravstvenim informacijama (Iñesta, 2019).

Sudeći po detaljnijom analizi svake od pojedinih kategorija, slikovnica može biti važan i poučan pedagoški materijal kojim će dijete proširiti vlastite vidike te koje će ga potaknuti da daljnji rast i razvoj kognitivnih, emocionalnih i socijalnih sposobnosti kao i vrijednosti poput preuzimanja odgovornosti, empatije, razumijevanja i svijesti o važnosti zdravlja. Bitno je naglasiti da je pristup slikovnici izuzetno važan, a način njene interpretacije i razjašnjenja djeci rane i predškolske dobi, od ključne je važnosti za njihov daljnji boljitak.

11.5. Rasprava

Nakon detaljnije provedbe analize kroz četiri kategorije koje se vežu uz pedagošku vrijednost i kvalitetu slikovnice, može se zaključiti kako svaka od odabranih slikovnica ima svoje pozitivne, ali i negativne strane.

Što se tiče svrhovitosti problemskih slikovnica, većinskim su dijelom zadovoljile svrhu i ciljeve koji su primarno bili određeni samom realizacijom tih slikovnica. Svaka od navedenih slikovnica ispunjava, barem u minimalnoj mjeri, polaznu svrhu koja je bila potencirana izradom slikovnice, uz poštivanje i primjenu bitnih pedagoških načela vezanih uz promicanje dobrobiti djeteta. Važno je napomenuti kako neke slikovnice ipak imaju ozbiljniju i zahtjevniju svrhu od ostalih, primjerice slikovnica *Žirafica je tužna jer djeda više nema* koja uvodi djecu rane i predškolske dobi u kompleksnu tematiku smrti ili pak slikovnica *Obiteljski album* koja se bavi izrazito nezahvalnom temom seksualnog zlostavljanja u obitelji. Slikovnice koje se također bave prilično ozbiljnim problemima kao što su bolest ili pak rastava braka, teme koje se i dalje smatraju tabu temama za djecu rane i predškolske dobi, također nosi težak teret ispunjavanja vlastitih svrha. Slikovnice koje nisu toliko komplicirane u ovom slučaju pripadaju kategoriji problemskih slikovnica o osobinama ličnosti; *Petra ne želi posuditi svoje igračke* i *Maca papučarica* te su naišle na najmnogobrojnije problematičnosti i nedostatke prilikom izlaganja analizi.

Ukoliko se u obzir uzme funkcionalnost obrađenih slikovnica, niti jedna od navedenih nije u potpunosti ispunila sve funkcije potrebne za kompletnu, stopostotnu funkcionalnost. Neke od slikovnica manjkaju zabavnim aspektima radi kompleksnosti i ozbiljnosti teme koju donose, dok su druge pak nešto šturije zadovoljile informativno-obrazovne i spoznajne funkcije radi prevelike količine nepoznatih i stručnih pojmova koji se u njima kriju ili pak radi nedovoljne posvećenosti razjašnjavanju određenih termina. Može se reći kako su informativno-odgojna i zabavna funkcija u suprotnom međuodnosu, odnosno slikovnica koja može bitno sadržati najedukativniji sadržaj, nerijetko ne prolazi uvjete zabavnih aspekata slikovnica – ovdje se može dati i konkretan primjer slikovnice koja je odabrana i u svrhe ovoga rada, a to je slikovnica *Obiteljski album*. S druge se pak strane nalazi slikovnica koje je donekle ispunila informativno-odgojnu funkciju, međutim neusporedivo manje u odnosu na prethodno navedenu slikovnicu, međutim obiluje raznim zabavnim aspektima – *Petra ne želi posuditi svoje igračke*.

Nadalje, primjerenost odabranih slikovnica dobi djetetu, u velikoj je mjeri promašena, odnosno čak i nedefinirana. Brojni roditelji i druge odrasle osobe koje nemaju dovoljna znanja i kompetencije u krugovima odgoja i obrazovanja, mogu odabrati pogrešnu problemsku slikovnicu i na taj način narušiti sklad procesa odgoja i obrazovanja potreban samom djetetu rane i predškolske dobi. Za pretpostaviti je bilo kako većina slikovnica koje se bave zahtjevnijim temama kao što su smrt, bolesti, jednoroditeljske obitelji i sl. nisu adekvatne za djecu rane dobi već za onu predškolske, dok se jednostavnije tematizirane slikovnice mogu predstaviti i djeci najranije dobi. Svakako je dobro napomenuti kako obilježavanje problemskih slikovnica različitim dobnim značajkama, vjerojatno povlači za sobom pitanje marketinga i ekonomije što u krajnjoj liniji ne bi smio biti slučaj, upravo zbog jedine stavke koja je zaista relevantna, a to je dobrobit djeteta te zadovoljavanje njegovih potreba.

Svaki autor je na individualan način pristupio problemu slikovnice što se očitalo na manje ili više kvalitetan način. Određene slikovnice kriju brojne nedostatke vezane uz prizmu pedagoške znanosti i vrijednosti koje ona promovira, dok su ostale u većoj mjeri zadovoljile čak i pedagoške kriterije koji ju mogu učiti kvalitetnom i primjerenom za djecu vrtićke dobi. Dodatni aspekt koji nije analiziran tokom same obrade podataka jest i vrijeme nastanka same slikovnice. U konačnici je vidljivo kako novije i recentnije slikovnice donose puno manje nedostataka nego slikovnice s početka 2000-ih godina i starije. Dakako, puno bi se više slikovnica trebalo analizirati na sličan način kako bi se legitimno moglo generalizirati i doći do zaključka kako godina izdanja igra ulogu prilikom kreiranja pedagoški značajnih problemskih slikovnica. Osim toga, godina izdanja mogla bi igrati ulogu i u odabiru samih tema i problema ovakvih tipova slikovnica jer se razvojem pedagogije, ali i drugih znanosti, ukidaju brojne barijere te skidaju etikete sa takozvanih tabuiziranih tematika i problematika. Primjerice *Žirafica je tužna jer djeda više nema* jest najrecentnija problemska slikovnica iz odabranog opusa te se sukladno tome bavi jednom od „najtežih“ tema za djecu vrtićke dobi. S druge pak strane, i dalje popularna *Maca papučarica* koja je prvi put izdana 1957.godine, donosi problem neurednosti kod djece, a koji je puno bliži samoj djeci. U izabranim problemskim slikovnicama, uočen je generalni problem izostavljanja očinske figure te umanjivanja njegove uloge i značaja. Većinski je zastupljen lik majke kao glavne i odgovorne uloge roditelja dok se lik oca nerijetko minimalizira ili pak u potpunosti izbacuje što je vidljivo u svakoj od problemskih slikovnica analiziranih u ovom radu, a koje sadržajno obuhvaćaju

bilokakav oblik obiteljske strukture. Kad se već razmatra pitanje obitelji, slikovnice promoviraju zdrav odnos obiteljskih članova te potiču komunikaciju i međusobno razumijevanje.

Obzirom na sve prethodno navedeno, odabrane bi se slikovnice moglo dodatno pedagogizirati te na taj način podići njihovu kvalitetu unutar okvira pedagogije kao i primjerenost izlaganja djeci vrtićke dobi. Određeni faktori svake od pojedinih slikovnica ne mogu pronaći temelje u samoj znanosti pedagogije te kao takvi nisu dovoljno primjereni da bi zauzeli svoje mjesto u problemskim slikovnicama predviđenima za djecu rane i predškolske dobi. Kako bi problemske slikovnice dostupne na policama dječjih knjižnica i dalje držale određenu dozu pedagoške primjerenosti ili pak maksimalizirale vlastitu kvalitetu unutar spektra pedagogije, bitno je prilikom njihova osmišljavanja i izrade konzultirati relevantnu pedagošku literaturu, koristiti stečena znanja iz te grane društvenih znanosti te ih svakodnevno izlagati sličnim analizama.

Za kraj, analizirane slikovnice zasigurno se bave određenom problematikom te se kao takve i predstavljaju određenoj dječjoj populaciji, no bitno je skrenuti pozornost na važnost figure roditelja, skrbnika, odgajatelja i stručnih suradnika koji preuzimanjem odgovornosti te iskazivanjem vlastite stručnosti, kompetencija, vještina, sposobnosti i znanja, uvode djecu u svijet tih istih slikovnica. Brojna se pitanja mogu povlačiti primjenjujući određene slikovnice, razne se rasprave mogu pokrenuti kao i ostali oblici komunikacije kako među djecom tako i sa odraslima. Zbog toga je bitno svakoj slikovnici pristupiti s oprezom te ju savjesno i odgovorno predstaviti najmlađim pripadnicima društva.

12. Uloga pedagoga u osvještavanju korištenja slikovnice kod odgajatelja

Nakon svega navedenog u prethodnom tekstu, izuzetno je bitno naglasiti kako je odabir problemske slikovnice u ustanovi ranog i predškolskog odgoja prepušten odgajateljima te stručnom timu koji će istu slikovnicu predstaviti djeci. Pritom je vrlo važno izdvojiti kako odgajatelji i stručnjaci mogu problemske slikovnice predstaviti mnogobrojnim načinima, ovisno o njihovoj slobodnoj, ali i profesionalnoj procjeni. Određeni dijelovi problemske slikovnice bit će naglašeni i izdvojeni dok će se drugi svjesno i odgovorno izostaviti u korist djetetova napretka. Kako je način interpretacije problemskih slikovnica od strane odgajatelja i stručnih suradnika izuzetno bitan u dječjim vrtićima,

relevantno je izdvojiti i samog pedagoga koji svojim radom može unaprijediti praksu ranog i predškolskog odgoja. Uloga pedagoga vrlo je kompleksna te se može definirati kroz istraživanje, vrednovanje i unapređivanje odgojno-obrazovnog rada u svrhu što kvalitetnijeg razvoja djece rane i predškolske dobi. Pedagog je stručni suradnik koji mora imati uvid u sve aspekte rada dječjeg vrtića te kao takav mora usmjeravati odgajatelje ka što boljem praktičnom radu u samoj ustanovi. Dakle, pedagog je osoba koja će motivirati i poticati odgajatelja na njegov osobni rast i razvoj kojim će se unapređivati daljnja pedagoška praksa u korist samog djeteta (Pintur, 2000). Tome skladno, pedagog ima i veliku ulogu u osvještavanju korištenja slikovnica kod odgajatelja odnosno potiče odgajatelje na upotrebu, analizu, refleksiju i interpretaciju problemskih slikovnica djeci rane i predškolske dobi, radi mnogobrojnih dobrobiti koje donose, a koje su navedene u prethodnom tekstu. Stručni suradnik pedagog svojim vještinama, kompetencijama te stečenim iskustvom, može pomoći odgajatelju u odabiru pedagoški adekvatne problemske slikovnice te analizom ukazati na njene prednosti i nedostatke koje će odgajatelj naknadno interpretirati i samoj djeci. Tematika uloge pedagoga u osvještavanju korištenja slikovnica kod odgajatelja jest nedovoljno istraženo područje našeg odgojno-obrazovnog sustava te će zbog toga, nastavno na ovaj diplomski rad, zasigurno postati predmetom mojih budućih pedagoških istraživanja, u svrhu još jasnijeg i kvalitetnijeg odgojno-obrazovnog procesa.

13. Zaključak

Na samom kraju ovog rada, bit će izdvojene određene zaključne misli vezane uz pedagoški aspekt problemskih slikovnica za djecu rane i predškolske dobi.

Prije konkretnih zaključaka, važno je napomenuti kako je ovo jedan od prvih radova koji na ovakav način analizira postojeće problemske slikovnice dostupne u gradskim knjižnicama Republike Hrvatske te kako postoji mogućnost njegova proširivanja i povezivanja sa drugim društvenim znanostima bitnim prilikom osmišljanja i izrade problemskef slikovnice. Analiza slikovnica odrađena je prema određenim kriterijima koji su unaprijed utemeljeni, međutim valja naglasiti kako je osviješten i moment subjektivnog pristupanja tematici koji bi u slučaju daljnjeg istraživanja ove problematike, pokušao biti maksimalno minimaliziran. Nadalje, metoda korištena prilikom istraživanja, inače je predviđena za analizu medijskih sadržaja i materijala te vjerojatno nije najidealnije rješenje za pronalaskom određenih odgovora pedagoških istraživanja, međutim, modificirana i prilagođena ciljevima i zadacima ovog istraživanja, uspjela je dati odgovore na postavljena pitanja i nedoumice. Također, u daljnjim istraživanjima trebao bi se postaviti i kriterij odabira uzorka koji u svrhu ovog rada, nije bio unaprijed utemeljen. U svakom slučaju, mjesta za daljnjim istraživanjem i analizom slikovnica, a poglavito problemskih slikovnica, ima napretek te bi takvu mogućnost valjalo iskoristiti i na taj način obogatiti pedagošku literaturu i osvijestiti stručni kadar o važnosti primjene problemskih slikovnica koje su pedagoški primjerene i kvalitetne.

Iako s manjkom relevantne literature vezane uz tematiku problemskih slikovnica koje očigledno još nisu toliko aktualne u odgojno-obrazovnoj praksi, postavljen je konkretan teorijski okvir koji daje brojne informacije i činjenice o slikovnicama, njenim vrstama i ostalim specifičnostima. Teorijski okvir popraćen je dubljim istraživanjem i analizom odabranih problemskih slikovnica preko unaprijed postavljenih kategorija važnih za odgoj i obrazovanje djece rane i predškolske dobi.

Može se reći kako su odabrane slikovnice generalno opravdale svoje postojanje i primjenu u odgojno-obrazovnom procesu, jer su svojim značajkama i karakteristikama, prilično važne kao didaktički i edukativni materijali za dijete vrtićke dobi. Koliko se god pojedine slikovnice razlikuju, toliko se može uočiti i njihova sličnost u promicanju pitanja važnih za djetetov daljnji napredak. Iako sadrže i određene manjkavosti, slikovnice mogu poslužiti kao prikazi konkretnih problema,

od sveprisutnih do onih tabuiziranih te iz tog razloga zaslužuju svoje mjesto na policama dječjih knjižnica. Ne treba dodatno napominjati kako je, između ostalog, važan i pristup samim slikovnicama, preuzimanje odgovornosti za prezentacijom istih te spremnost na dodatna pojašnjavanja, pitanja i rasprave s djecom vrtićkog uzrasta. Radi iscrpne analize svake od odabranih slikovnica, uzorak je bio vrlo malen te se ne može izvesti generalni i valjani zaključak o pedagoškoj primjerenosti problemskih slikovnica u hrvatskim gradskim knjižnicama. Bez obzira na navedeno, pedagogija je znanost koja se konstatno razvija te teži ka pravim i istinskim vrijednostima i kao takva uvijek se može koristiti u svrhe ovakvih istraživanja. Iz tog razloga, bitno je da se ne zanemari važnost same pedagogije prilikom osmišljanja i realizacije problemskih slikovnica kao i njihove naknadne analize i provedbe kritičkog prosuđivanja. Također, ovaj rad može poslužiti kao pomoć roditeljima, odgajateljima i ostalim odgojno-obrazovnim djelatnicima koji u svojoj svakodnevnici ili vlastitom radu žele primijeniti određenu problemsku slikovnicu, međutim ne mogu biti u potpunosti sigurni je li ona dovoljno kvalitetna i primjerena prema pedagoškim standardima, za dječje oči i uši. Radi efikasnijeg narednog djelovanja, osoba može podvrgnuti slikovnicu predstavljenoj analizi pomoću kategorizacije pedagoški relevantnih značajki slikovnica.

U današnje vrijeme postoje brojni odgojno-obrazovni sadržaji, materijali, igre, vježbe i zadatci, no vrijednost slikovnice uvijek će biti izrazito značajna za razvoj djece rane i predškolske dobi. Zato je važno nastaviti pedagogizirati navedeni slikovno-književni materijal te ga dovesti na još veću razinu pedagoške primjenjivosti i kvalitete, a sve radi dobrobiti najvažnijeg sudionika odgojno-obrazovnog procesa – djeteta.

14. Literatura

Agencija za odgoj i obrazovanje (2008), Poučavanje učenika s autizmom – školski priručnik. (Preuzeto 24.12.2021. sa <https://www.azoo.hr/app/uploads/uvezeno/datoteke/poucavanje-ucenika-s-autizmom-1536872369.pdf>)

Batinić, Š. i Majhut. B. (2001). *Od slikovnjaka do vragobe: hrvatske slikovnice do 1945.* Zagreb: Hrvatski školski muzej.

Batinić, Š. i Majhut. B. (2001), Počeci slikovnice u Hrvatskoj. U: Javor, R., ur., *Kakva je knjiga slikovnica: zbornik radova.* Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, str. 23-38.

Bedeković, V., Šimić, M. (2018), Razvijanje interkulturalne kompetencije u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju. *Magistra Iadertina.* 12(1), str. 75-90.

Budak, V., Cvijanović, T. (2015), Tematske priče i slikovnice za djecu u treningu socijalnih vještina. *Dijete, vrtić, obitelj*, 77/78, str. 34-36.

Cakić, L. (2018), Preferencije u odabiru rodno tipiziranih i rodno neutralnih igračaka kod djece predškolske dobi. *Školski vjesnik.* 67(2), str. 357-372.

Crnković, M. (1982). *Dječja književnost.* Zagreb: Školska knjiga.

Crnković, M., Težak, D. (2002). *Povijest hrvatske dječje književnosti: od početaka do 1955. godine.* Zagreb: Znanje.

Čačko, P. (2000). *Slikovnica, njezina definicija i funkcije.* U: Javor, R., ur., *Kakva je knjiga slikovnica: zbornik radova.* Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, str. 15-16.

Čičko, H. (2000). Dva stoljeća slikovnice. U: Javor, R., ur., *Kakva je knjiga slikovnica: zbornik radova.* Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, str. 17-19.

Čičko, H. (2002). Knjiga kao lijek. U: Javor, R., ur., *Tabu teme u književnosti za djecu i mladež: zbornik*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, str. 39-44.

Čičko, H. (2006), *Preporučeni popis slikovnica s anotacijama*. Projekt: Čitajmo im od najranije dobi. Zagreb: HKD. (preuzeto 18.7.2021 sa <https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/132>)

Ferić, M., Žižak, A. (2003), Komunikacija u obitelji – percepcija djece i mladih. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*. 40/1, str. 25-38.

Gliha – Selan, V. (1972), Uzroci nesporazuma oko kriterija vrednovanja slikovnica za djecu. U: Skok, J., ur., *Slikovnica prva knjiga djeteta*. Zagreb: Poseban otisak časopisa “Umjetnost i dijete”, str. 16-20.

Halmi, A. (2005), *Strategije Kvalitativnih istraživanja u primijenjenim društvenim znanostima*. Zagreb: Naklada Slap

Hameršak, M. (2001), Zašto su izgubljene prve hrvatske slikovnice? Dječja književnost između knjige i igračke. *Etnološka istraživanja*, 18-19 (2014), 57-75.

Haramija, Ž. (1972), Nekoliko riječi o povezanosti ilustracije s tekстом. U: Skok, J., ur., *Slikovnica prva knjiga djeteta*. Zagreb: Poseban otisak časopisa “Umjetnost i dijete”, str. 24-27.

Haramija, D. (2002), Smrt u prozi za djecu i mladež. U: Javor, R., ur., *Tabu teme u književnosti za djecu i mladež: zbornik*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, str. 30-38.

Hlevnjak, B. (2000). Kakva je knjiga slikovnica? U: Javor, R., ur., *Kakva je knjiga slikovnica: zbornik radova*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, str. 8-9.

Ivić, I. (1972), Odnos slikovnih i verbalnih simbola kod djeteta i problem slikovnica. U: Skok, J., ur., *Slikovnica prva knjiga djeteta*. Zagreb: Poseban otisak časopisa “Umjetnost i dijete”, str. 55-58.

Klarin, M. (2006). *Razvoj djece u socijalnom kontekstu: roditelji, vršnjaci, učitelji –kontekst razvoja djeteta*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Majhut, B., Zalar, D. (2012), Slikovnica. U: Visković, V., ur. *Hrvatska književna enciklopedija*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, str. 84-86.

Maleš, D.; Kušević, B. (2011), Nova paradigma obiteljskog odgoja. U: Maleš, D. (ur.), *Nove paradigme ranog odgoja*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za pedagogiju, str. 41-66.

Martinović, I., Stričević, I. (2011). Slikovnica: prvi strukturirani čitateljski materijal namijenjen djetetu. *Libellarium*, 4(1), str. 39 – 63.

Menendez D., Hernandez I., Rosengren K.S. (2020), Children's Emerging Understanding of Death. *Child Development Perspectives*. 0/0, str. 1-6.

Milas, G. (2005), *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Zagreb: Naklada Slap.

Musić, J. (1972), Grafičko-tehnička priprema slikovnice. U: Skok, J., ur., *Slikovnica prva knjiga djeteta*. Zagreb: Poseban otisak časopisa “Umjetnost i dijete”, str. 101-104.

Nola, D. (1972), Društvena odgovornost za dječju knjigu. U: Skok, J., ur., *Slikovnica prva knjiga djeteta*. Zagreb: Poseban otisak časopisa “Umjetnost i dijete”, str 3-5.

Nikolajeva, M. (2003), Verbal and Visual Literacy: the Role of Picturebooks in the Reading Experience of Young Children. U: Hall, N., Larson, J., Marsh, J., ur., *Handbook of Early Childhood Literacy*. London: Sage, str. 235-248.

Pintur, B. (2000), Profil pedagoga u suvremenom vrtiću. *Dijete, vrtić, obitelj*. 6 (21), str. 33-34.

- Raboteg-Šarić, Z.; Pećnik, N.; Josipović, V. (2003), Jednoroditeljske obitelji: osobni doživljaj i stavovi okoline. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Roller-Halačev, M. (1972), Slikovnica sredstvo odgoja, U: Skok, J., ur., *Slikovnica prva knjiga djeteta*. Zagreb: Poseban otisak časopisa "Umjetnost i dijete", str. 11-16.
- Skočić Mihić i sur. (2016), Jesu li odgajatelji upoznati s problemskim slikovnicama i slikovnicama o djeci s poteškoćama? U: Mendeš, B. i Vidović Schreiber, T-T., ur., *Dijete, knjiga i novi mediji*. Split: Redak, str. 65-82.
- Stričević, I. (2006), *Čitajmo im od najranije dobi*. Zagreb: HKD.(Projekt, preuzeto 19.7.2021 sa https://nkb.hr/images/2020/citajmo_im_od_najranije_dobi.pdf)
- Šišnović, I. (2011), Odgojno-obrazovna vrijednost slikovnice. *Dijete, vrtić, obitelj*. 66, str. 8-9.
- Štefančić. S. (2000), Multimedijalna slikovnica. U: Javor, R., ur., *Kakva je knjiga slikovnica: zbornik radova*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, str. 83-96.
- Švarc - Kalafatić, V. (1972), Slikovnica i igračka. U: Skok, J., ur., *Slikovnica prva knjiga djeteta*. Zagreb: Poseban otisak časopisa "Umjetnost i dijete", str. 91-93.
- Težak, D. (2002), Tema rođenja u dječjoj književnosti. U: Javor, R., ur., *Tabu teme u književnosti za djecu i mladež: zbornik*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, str. 23-29.
- Thompson, J.A. (2007), Children's Accounts of Sibling Jealousy and Their Implicit Theories about Relationships. *Social Development*. 17(3), str. 488-511.
- Vaupotić, M. (1972), Literarne vrijednosti tekstova slikovnica. U: Skok, J., ur., *Slikovnica prva knjiga djeteta*. Zagreb: Poseban otisak časopisa "Umjetnost i dijete", str. 101-104.
- Veža, M. (1972), Problem ilustriranja teksta. U: Skok, J., ur., *Slikovnica prva knjiga djeteta*. Zagreb: Poseban otisak časopisa "Umjetnost i dijete", str. 111-113.

Vuletić S., Karačić S., Amabilis Jurić K. (2017), Percepcija smrti i žalovanja iz dječje perspetive u pedijatrijskoj palijativnoj skrbi. *JADR. 8/2*, str. 209-226.

Wagner Jakab A. (2008), Obitelj – sustav dinamičnih odnosa u interakciji. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja. 44/2*, str. 119-128.

Zima, D. (2001), Spolni identitet i stereotipi: jesu li spolne uloge tabuizirane u hrvatskoj dječjoj književnosti? . U: Javor, R., ur., *Tabu teme u književnosti za djecu i mladež: zbornik* .Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, str. 80-90.

Slikovnice

Deinert, S., Krieg, T. (2004), *Obiteljski album*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

De Petigny, A. (2001), *Petra ne želi posuditi svoje igračke*. Zagreb: Forum

Gjurković T., Knežević T. (2017), *Žirafica je tužna jer djeda više nema*. Varaždin: Evenio.

Inesta, J. (2009), *Dan kada je sve stalo*. (Preuzeto 12.12. 2021 sa http://www.psiholoska.komora.hr/static/documents/Dan_kada_je_sve_stalo.pdf)

Moore-Mallinos, J. (2005), *Kako su moji roditelji zaboravili biti prijatelji*. Zagreb: Neretva.

Moore-Mallinos, J. (2009), *Moj brat je autist*. Zagreb: Neretva.

Peroci, E. (1957), *Maca papučarica*. Zagreb: Mozaik knjiga.

Pilić, S. (2006), *Stigao je brat*. Zagreb: Kašmir promet.